

Podkarpatská Rus

Časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

3|2011:

Světový kongres Rusínů v Maďarsku | Naděje pro další žadatele
o odškodnění | Vandrovka do Jasiny | Rusínská „Sixtinská kaple“
zachráněna | Vzpomínka na biskupa Slavomíra Miklovšu | Deníček
z putování Podkarpatskem | O Rusínech, kteří obstáli v těžkých bojích
| Časopis Narodny novinky v ohrožení

Aktuální téma

Spisovatel Ivan Klíma, který na podzim dovršil osmdesátku, vzpomíná ve svých nedávno publikovaných pamětech, jak se v šedesátých letech vydal za Rusíny na východní Slovensko a napsal o tom knížku reportáží Mezi třemi hranicemi. Mimochodem – po druhé světové válce jeden z vůbec prvních textů, který se o Rusínech zmiňuje. Tenkrát to bylo skutečně objevitelské a odvážné téma. A našince potěší, že na své tehdejší cestování znovu vzpomněl.

V posledních dnech proběhla v médiích informace, že další žadatelé o náhrady za nemovitosti zanechané na Podkarpatské Rusi mají naději na kladné vyřízení svých žádostí (dočtete se v tomto čísle). Je to dobrá zpráva nejen pro zainteresované, ale i pro všechny, kdo drží palec právu a spravedlnosti.

Před pár týdny z rádia zazněly, a nikoliv poprvé, půvabné rusínské písničky (konkrétně letos v létě na stanici Vltava v pořadu Mozaika: Oj chodyla po sadočku, De-s byv, Ivane? a další). Posлуhač má radost; jak by ne, vždyť jsou pěkné, navíc je nahrála a šíří česká skupina.

V létě se také znovu vysílaly v pořadu Osudy na ČRo 3 poutavé vzpomínky profesora Ivana Popa. Jeho vyprávění je nejen ojedinělým zvukovým záznamem životních osudů významného rusínského historika, ale také svědectvím o dějinách jeho – naší rodné země. Kdo má Podkarpatskou Rus rád, či zná knížku profesora Popa, poslouchal stejně se zájmem a napětím. Zejména však široká posluchačská veřejnost se o moderních dějinách i současnosti země pod Karpaty dovedla hodně nového.

Velkou radost máme také z úspěšného projektu „Expedice Mukačevo“, který se uskutečnil letos v létě (viz článek začínající na této straně), neboť stejně jako mnohé jiné – např. aktivity Kraje Vysočina – svědčí o aktuálních a plodných kontaktech naší země s Podkarpátím.

To vše i další skutečnosti dokazují, že téma Rusínů a Podkarpatské Rusi není omezeno pouze nějakými „spolkovými“ hranicemi, že si o něm nepovídáme mezi sebou jen my, kdo mají na Podkarpatské Rusi či na rusínsko-slovenském východě rodné kořeny, přátele nebo koho okouzila tamní krajina. Je to společensky živé a aktuální téma, o němž se ví, jež se diskutuje i řeší. Je součástí českého veřejného prostoru.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Foto Aleš Dvořák

Překážková dráha kolem internátu – dětský domov v Mukačevu

Expedice Mukačevo 2011

Začátkem letošního léta se uskutečnila úspěšná Expedice Mukačevo 2011, dlouhodobě připravovaný projekt časopisu pro dětské domovy Zámeček a neziskové organizace Duha; akce byla realizována ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a za pomoci dalších partnerů. Expedice se zúčastnili i dva vychovatelé dětského domova se školou v Králíkách, Bc. Aleš Dvořák a Ivoš Krejsa a svěřenci tohoto ústavu Patrik Holeček a René Těthal.

Nápad vznikl o loňských prázdninách, kdy se šéfredaktor časopisu Zámeček Gracián Svačina zúčastnil jako dobrovolník letního tábora v dětském domově – sirotčinci v Mukačevu. Když po svém návratu domů v časopise Zámeček popsal, jaké panují v místním dětském domově podmínky, nečekal, jaký ohlas jeho článek přinese. Děti z dětských domovů z různých koutů naší republiky Graciánovi psaly, nabízely pomoc a vyjadřovaly své sympatie k mukačevským dětem. Tehdy se Graciánovi a několika jeho spolupracovníkům zrodil v hlavě nápad uspořádat o letošních letních prázdninách společný dětský tábor českých a podkarpatoruských dětí v Mukačevu.

Po dlouhých přípravách se nakonec do dětského domova v Mukačevu dne 22. 6. 2011 vydalo 26 dětí ze třinácti českých dětských domovů a 11 dospělých dobrovolníků. Díky článkům Graciána si všichni mohli udělat před odjezdem představu, co je čeká; přesto realita většinu účastní-

ků nemile překvapila. První šok zažila výprava ihned po příjezdu při večeři, dostali studenou pohankovou kaši s malinkým kouskem masa a nasládlou buchtu. Po večeři, kdy se účastníci ubytovali na ložnicích po patnácti lidech, kde dveře neměly ani kliku, už nikdo nepochyboval, že si zde sáhneme na dno svých sil. Dalším šokem byly turecké záchody, tzv. šlapky, které naše děti viděly poprvé. Vlažná voda na sprchování tekla jen ve večerních hodinách, o půlnoci se voda v Mukačevu na celou noc centrálně vypíná, aby prý nedocházelo k velkým ztrátám.

Pokračování na straně 3

POZVÁNKA

Společnost přátel Podkarpatské Rusi a Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny zvou na promítání dokumentárního filmu režiséra Aleše Koudely

BANDEROVCI

ve čtvrtek **20. října 2011 v 15.30 hod.** ve společenském sále Domu národnostních menšin v Praze 2, Vocelova 3 (nedaleko nám. I. P. Pavlova, metro C, tramvaje 6, 16, 22)

Host programu:

Mgr. David Svoboda, Ph.D.,

který film doprovodí komentářem k tématu a odpoví na dotazy.

Rusínský kongres 2011

Na prahu léta se konal XI. Světový kongres Rusínů (16. – 18. 6. 2011). Organizačním zabezpečením byla tentokrát pověřena Asociace rusínských organizací v Maďarsku, a třeba říct, že o program, delegáty i hosty se postarala dobře. Původně plánované místo jednání Budapešť se změnilo na nevelké městečko Pilisszentkereszt, vzdálené asi pětadvacet kilometrů od metropole. Změna se uskutecnila nejspíš z finančních důvodů, ale průběhu akce to nijak neuškodilo, spíš naopak – pracovnímu charakteru kongresu prospěla. Ubytování, stravování i kongresové jednání se soustředilo do jednoho místa; bylo se v menším, ale slušně vybaveném hotelu, umělecké programy se konaly v nedalekém kulturním domě a místním kostelíku, výstavy ve foyer hotelu.

Rokování

Na kongresu bylo přítomno 82 delegátů, kteří zastupovali Rusíny z 10 států světa. Program necelých tří dnů jednání (čtvrtek – sobota) obsahoval několik zasedání v plénu i v tematických sekcích, koncert Byzantského mužského pěveckého sboru Svatého Jefrema z Budapešti s programem sakrálních zpěvů – mimochodem výtečný! – dále kulturní večer, na němž se prezentovaly rusínské soubory z Maďarska i jiných zemí, výstavy fotografií, publikací (kdo dřív přišel, ukořistil jich nejvíce) i rusínských krojů.

Jednání řídil předseda Světové rady Rusínů Ďura Papuga (Srbsko) a místopředsdkyně MUDr. Marianna Ljavinec (Maďarsko), která společně s dalšími rusínskými aktivisty v Maďarsku celou akci vzorně organizačně zabezpečila. Hned v úvodu pozdravili kongres oficiální hosté – představitelé hostitelské země, ústavní činitelé, zástupci ústředních orgánů Maďarska i regionu, v němž se kongres konal.

První den jednání v plénu se nesl ve znamení bilancí, uplynulé období hodnotil předseda SRR i další diskutující. Po zprávě předsedy o činnosti Světové rady Rusínů v období od X. kongresu následovaly příspěvky delegátů z jednotlivých zemí. Za Rusíny žijící v Česku hovořil Alexander Moškola, člen SRR. Zaměřil se na činnost

Předsednický stůl kongresu, první zleva Alexander Moškola

a akce SPPR a dalších rusínských organizací. (Diskusní příspěvek spolu s ním připravila pracovní skupina delegátů z ČR.) Už na tomto zasedání a pak i na dalších se poněkud překvapivě z iniciativy americké delegace hovořilo o tom, že kongres již naplnil svou historickou roli a měl by tedy sám rozhodnout o svém rozpuštění. Tento názor však zůstal ojedinělý, byl se za něj postavil i prof. R. P. Magocsi, a nebyl přijat, jak také vyplývá z usnesení kongresu.

Průběh jednání byl jinak vcelku obvyklý, jako vždy se také vyskytly ojedinělé spory a kontroverzní vystoupení, např. o oprávněnosti delegace z Podkarpatské Rusi hovořit za tamní Rusíny. Jinak ovšem jednání v odborných sekcích i v plénu probíhala věcně a v dělném duchu. Hovořilo se o národnostních problémech v jednotlivých zemích, o úspěších v kultuře i v publikační činnosti, o vzdělávacích akcích a významu vzdělání vůbec. Na závěr byla zvolena nová světová rada Rusínů, Česko v ní zastupuje Alexander Moškola.

V usnesení XI. Kongresu se mj. konstatuje: Světová rada Rusínů pracovala v uplynulém období až do současnosti aktivně a naplnila úkoly stanovené v rezoluci minulého X. zasedá-

ní kongresu; kongres posoudil návrh americké delegace, kterou přednesl John Rigetti o „samorozpuštění“ kongresu a rozhodl pokračovat v činnosti; je třeba, aby zároveň zefektivnil svou práci a pružně reagoval na současné problémy,

K čemu je světový kongres?

Zámořští krajané, tj. Rusíny v USA a Kanadě si zřejmě málo uvědomují, jaký význam má mezinárodní rusínské hnutí – a tedy i Světový kongres Rusínů. Nejen pro národní uvědomění a šíření povědomí o tomto malém (na Ukrajině stále dosud neuznávaném!) národě, ale rovněž v jiných, např. společenských, kulturních i prostě lidských souvislostech.

Pro aktivisty rusínského národa a patrně i pro celou rusínskou komunitu má smysl jednou za dva roky uspořádat mezinárodní akci, takzvaně dát o sobě vědět, tak trochu zkontrolovat, kam se „naše věc“ za uplynulou dobu posunula, povědět si o aktuálních zkušenostech, potěšit se ze vzájemných setkání i z rusínských uměleckých produkcí, navázat nové kontakty, domluvit setkání či návštěvu u přátel na nějaké příští pěkné akci, atd., atd.

Pokračování na straně 4

Otazníky nad banderovci

(K dokumentu, na jehož promítání i besedu o tématu vás srdečně zveme 20. října)

Byli to masoví vrazi, anebo jen zoufalí lidé, kteří bránili svou svobodu? Můžeme dnes konečně posoudit, kdo skutečně byli banderovci a kdo byl jejich vůdce Stepan Bandera? Těsně po druhé světové válce prchalo přes Československo několik stovek banderovců. Jejich vlast, Ukrajinu, ovládl Stalin a oni se chtěli probít do americké zóny vlivu. Československá armáda na ně uspořádala hon. A propaganda narušitelé našich hranic okamžitě využila k cílům nastupující komunistické moci. Kdo ale skutečně byli lidé, kteří se během války byli schopni spojit s Hitlerem a kteří vraždili české i polské obyvatelstvo na Ukrajině? A za co vlastně opravdu bojovali?

Televizní studio Ostrava (režisér Aleš Koučela) natočilo dokument, který vyvolává řadu emocí. Přináší svědectví dosud žijících banderovců, ale i těch, kteří na Ukrajině přečkali jejich řádění. Českoslovenští vojáci vzpomínají na nerovný boj s daleko zdatnějším protivníkem, v němž umírali. V dokumentu hovoří čeští i ukrajinští historikové a objevují se unikátní dobové filmové záběry. Dokumentární film Banderovci vstoupil na tenký led. Hledá odpověď na otázky, které jsou i na samotné Ukrajině velmi citlivým a výbušným politickým tématem. Vypráví příběhy lidí, které utopení pod stalinistickým režimem přimělo ke krajním činům. Ptá se, zda lze omlouvat tisíce a tisíce mrtvých touhou člověka po svobodě. A také se pokouší českému divákovi konečně

bez ideologických předsudků přiblížit, kdo byli stoupenci Stepana Bandery.

(ČT)

Expedice Mukačevo 2011

Dokončení ze strany 1

Od druhého dne již naše výprava dětí i dobrovolníků začala pořádat a organizovat rozličné hry – sportovní, vědomostní, tematické či hry na šikovnost. Dětský tábor se měl odvíjet v duchu cestování po Evropské unii, realita pak ale byla trochu jiná. Organizátoři od tématu upustili a plán na další den vymýšleli spontánně, což bylo ku prospěchu celé věci. Velice zdařilá byla například hra o totem, kdy české děti v parku ukryly totem a místní děti měly za úkol jej najít, aniž budou chyceny soupeřem. Také hra, kdy děti měly v parku za úkol přinést odpadky na určené místo, se velice povedla. Uklidil se tak celý park...

Zajímavé bylo, jak se místní děti dokázaly v jakoukoliv denní dobu samy zabavit. Starší chlapci rádi hráli kopanou, mladší děti dováděly na dětském hřišti. Kopaná nakonec vyvrcholila v utkání českých a chlapců z domova proti mukačevskému týmu na místním fotbalovém hřišti.

Nelze nezmínit večeri, kterou pro všechny děti zajistili v místní kuchyni čeští dobrovolníci. Boloňské špagety udělaly velkou radost domácím i českým dětem. Veškerá činnost podkarpatských dětí probíhala bez jakékoliv pomoci či asistence dospělých vychovatelů, čemuž se není co divit, když na zhruba 75 dětí byly jen dvě vychovatelky! Proto děti z mukačevského domova okamžitě začaly brát české hosty mezi sebe a již první den mezi nimi vznikla první přátelství, která vydržela až do konce tábora.

V plánu expedice bylo také trochu seznámit naše děti s Podkarpatskou Rusí a její historií, což se díky složitým ukrajinským zákonům tak úplně nepovedlo. Vízí pana ředitele mukačevského dětského domova bylo, aby na výlety jela vždy polovina českých a polovina domácích dětí. To nakonec nebylo možné, jelikož místní děti bez příslušných razítek (a peněz) nemohly opustit své město. Tak česká výprava uskutečnila pouze dva z plánovaných pěti výletů.

První byl do hor – do národního parku Siněvir, k Siněvírskému jezeru, které je největším jezerem na Podkarpatské Rusi a největším horským jezerem na Ukrajině. Má rozlohu 4,2 ha a leží v nadmořské výšce 989 m. Průměrná hloubka je 8 až 10 m, maximální až 22 m. K jezeru se váže půvabná pověst: Mladý chudý pastevec Vir se zamiloval do krásné dívky jménem Siň. Její bohatí rodiče však lásce nepřáli a nechali pastevece zabít. Siň potom na jeho hrobě tak dlouho plakala, až naplakala celé jezero vody... Naše výprava se pak přesunula do nedaleké vesničky Koločava, kam každoročně míří z Česka tisíce turistů. Zde se totiž narodil Nikola Šuhaj, zbojník, z nějž román Ivana Olbrachta udělal legendu. Česká výprava si nejdříve prohlédla hrob Nikoly a jeho bratra a poté, za poutavého vyprávění průvodce, i muzeum Ivana Olbrachta. Vtipně všem přišlo, když se ředitel mukačevského dětského domova rozčiloval u cedule, která oznamovala v českém jazyce, že se jedná o loupežníka Nikolu Šuhaje a v ukrajinštině se zas psalo, že jde o národní hrdinu, který první usiloval o nezávislost Podkarpatské Rusi (!).

Druhý výlet byl naplánován do hlavního města Podkarpatské Rusi Užhorodu, které le-

U hrobu Nikoly Šuhaje v Koločavě

ží na hranicích se Slovenskem. Průvodce nám dělal opět ředitel mukačevského dětského domova. Nejdříve zavedl českou výpravu do skanzenu rusínské kultury, kde bylo k vidění mnoho dřevěných budov dovezených z celého Podkarpátí; např. bojkovské horské chalupy, maďarské vinařské usedlosti nebo huculské horské statky připomínající malé pevnosti. Zajímavý byl dřevěný kostel sv. Michala, převezenny z Mukačeva. Poté si česká výprava prohlédla místní hrad, kde se nachází několik stálých expozic, např. výstava historie nebo přírodního bohatství regionu. Po zhlédnutí hradu se celá výprava přesunula do jedné z kaváren, kde pan ředitel zajistil oběd a tým asi nevědomky připravil všechny o celé odpoledne, které jsme mohli strávit prohlídkou města.

Jak se blížil čas odjezdu, bylo na většině českých dětí vidět, že se staly odolnější, dokázaly si samy poradit v různých nevykládaných situacích a také překonaly jazykovou bariéru.

Závěrem dovoluje malé shrnutí. Ačkoliv jsem na Podkarpatské Rusi nebyl poprvé – jezdím tam pravidelně na vodu i na pěší turistiku –, byl jsem šokován, v jakém prostředí a za jakých podmínek na Ukrajině fungují dětské domovy. Pracuji jako vychovatel v dětském domově se školou v Králíkách, takže si mohu dovolit určité srovnání. Bylo pro mne šokující zjištění, že v Mukačevu se o všechny děti staraly pouze dvě vychovatelky, které kolikrát ani nevěděly, kde jejich svěřenci jsou a co právě dělají. S tím souvisí i to, že v našich domovech se my vychovatelé pokoušíme co nejvíce s dětmi komunikovat, zatímco na Ukrajině to bylo přesně naopak. Milým překvapením pro mne zas bylo, jak se české a podkarpatoruské děti dokázaly brzo seznámit, spřátelit a překonávat jazykovou bariéru. Během pobytu vzniklo mezi mnou a jednou malou šestiletou holčičkou Silvou silné, až rodičovské pouto. Přes facebook jsem v kontaktu s jednou paní vychovatelkou, která mi denně podává o „mé“ Silvě zprávy a předáváme si vzájemně.

Jak jsem zmínil, v Mukačevu se mnou byli dva svěřenci z našeho dětského domova, kteří se mi sami nabídli, že po prázdninách společně seznámíme naše chlapce s tím, co jsme na expedici zažili, aby si začali více vážit prostře-

Společná fotka dětí těsně před odjezdem

dí a podmínek, za nichž u nás žijí. Musím také dodat, že do mukačevského dětského domova již nějakou dobu investují nemalé peníze skupiny českých dobrovolníků, mj. ADRA. Bylo by zajímavé zjistit, jak to vypadá v jiném podobném zařízení na Podkarpatské Rusi, o což se v budoucnu hodlám i díky kontaktům se spolkem T.G.M. v Užhorodu pokusit. Expedice Mukačevo beru jako důležitou životní i profesní zkušenost a myslím, že na čas strávený v Mukačevu nikdy nezapomenu.

Expedice by nebyla tak úspěšná bez sponzorů, od nichž jsme dostali různé propagační dárečky, které nám posloužily jako ceny pro děti z tábora. Rád bych poděkoval společnostem CK Kudrna, Rádio Rock – Zone, Vodafone, ODS, Rádio Magic, Sarantis, Isolit – Bravo, TV Nova, Coty, Creativ Dreams, Unipetrol, Levné knihy, Šmídl, Gumotex, Média 2000, Bushman, Mafra-Lidové noviny, Karpatia, Mc Donald's, reklamní společnost Collegium.

ALÉŠ DVOŘÁK,
účastník expedice
a vychovatel DDS Králíky

Rusínský kongres 2011

Dokončení ze strany 2

A taky prožít radost z nových knížek a čerstvých čísel rusínských časopisů. Jak nemít třeba radost z dvoudílného reprezentativního alba vydaného rumunskými Rusíny k desátému výročí vzniku tamního Svazu Rusínů? Je to knížka (možná až trochu moc) luxusní, plná informací, fotografií i národní hrdosti. Obdivovali jsme také zbrusu nové vydání Rusínského slabikáře pro maďarské školáky. Ještě voněla tiskařskou černí, když jsme ji dostali do ruky. Kvalitní a užitečná učebnice (byť ji sestavila lékařka, nikoliv učitelka – autorkou je Marianna Ljavinec), plná veselých ilustrací bude, jak věřím, malým školákům k užítku. Svou produkci představovali nejen maďarsko-rusínští hostitelé, knížkami a časopisy se chlubil i Rusín z Polska, Slovenska i dalších zemí. Jako pokaždé, i tentokrát jsme přivezli také balíček časopisů a knížek. A jako pokaždé, za chvíli byly pryč.

Takovéhle improvizované „veletrhy“ – výměny nápadů, kulturních produktů, zkušeností jsou inspirativní, příjemné i poučné. A stále nezastupitelné, i když se objevují nové formy

Kateřina Romaňáková a Dagmar Březinová na kongresu

a vymoženosti elektronické výměny informací. Těm totiž většinou chybí lidský rozměr.

I proto je dobře, že se konají mezinárodní rusínská setkání. Nemusí se na nich vyřešit velké problémy, stačí, když posunou naše poznání zas o kousek vpřed a přinesou kus radosti.

Přidaná hodnota: dojmy z hostitelské obce

Místem konání kongresu se stal Pilisszentkereszt, malé městečko, čisté a úpravné jako klíčka. Je proslulé dobrým a svěžím podhorským vzduchem bez nezdravých příměsí. A ještě něčím: bydlí v ní na 50% Slováků (celkem má

na 2200 obyvatel). Slovensky se obec jmenuje Mlynky a na internetu jsem si přečetla, že z Bratislavy se hlasitě (hlavně ve slovenských médiích) bojuje za to, aby Slováci měli všechna práva, jaká národnostní menšiny náleží. Zastoupení na radnici, nápisy, možnost národního kulturního života. Neboť to vše je prý ohroženo, Maďari jim to nepřejí. No, ptali jsme se pilně místních obyvatel. A skoro nerozuměli, o čem mluvíme. Žijí vedle sebe i spolu celá staletí – mimochodem – první škola v obci byla slovenská! – Maďari běžně mluví nebo aspoň dobře rozumí slovensky, Slováci mají na každém kroku nápisy v rodném jazyce, takže jsme se cítili skoro jako doma; mají svůj „Slovenský dom“, a právě pro něj stavějí novou budovu. A proč se tedy o vás píše trochu jinak? Ptali jsme se. Proč to z tisku vypadalo, jako byste vedli vážné národnostní spory? Místní mávli rukou: To víte, politika... A importují ji k nám z Budapešti i Bratislavy. Zatímco my si tu poklidně žijeme...

Tohle poučení o rozdílu mezi životem a vysokou politikou, které se pořád ještě hodí heslo „rozděl a panuj“, jsme si odváželi z kongresu jako cennou přidanou hodnotu.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Rusínský kostelík v Dobříkově slavil výročí

Před osmdesátí lety se poprvé v dřevěném kostele v Dobříkově, který nyní stojí zde na Orlicko-ústecku, začaly sloužit mše. Obec si toto výročí připomněla letos v červnu. Na slavnostní bohoslužbu přijel pravoslavný kněz přímo z Cholmovce, odkud kostelík pochází, slavnosti se zúčastnila i politická delegace a patriarchu Církve československé husitské.

Lidovou stavbu ze 17. století nechal převést z Podkarpatské Rusi do Dobříkova prvorepublikový politik a první československý ministr národní obrany Václav Klofáč. Kostelík koupil za 16.000 korun a v roce 1930 jej nechal převést do rodné obce. Rozebraný kostel se musel na místě znovu postavit a opravit. Bylo nutné zrestaurovat i vnitřní vybavení, které pochází ze dvou kostelů. Po roce se otevřel veřejnosti. Od roku 1963 je kulturní památkou a vlastní jej Církve československá husitská.

Lidová dřevěná stavba s věží a střechou krytou šindelem byla postavena v roce 1679 ve Velké Kopani na Podkarpatské Rusi. V roce 1857 byla prodána do vesnice Cholmolec za 255 zlatých. Začátkem 20. let 20. století se stav kostela výrazně zhoršil. Klofáč se o chátrajícím kostelíku dozvěděl v roce 1927.

Stavba se dělí na tři části, předsínku, které se říká babinec a je určená pro ženy. Dále navazuje na hlavní loď sloužící pro muže a oltářní srub. V pravoslavných kostelech je presbyterium oddělené ikonostasem. Kostelík je postaven v byzantsko-gotickém slohu a tvoří jej ručně otesávané dubové fošny. Lidová stavba je 15 metrů dlouhá, šest metrů široká a věž měří 18 metrů.

„Nyní je kostel v relativně dobrém stavu. Ročně se do něj investují stovky tisíc korun. My na investice přidáváme deset procent. Opravami v poslední době prošly ikonostasy, oltáře, obra-

zy i poutní prapory,“ řekl starosta obce J. Svatoš. „Kostel je dobře dostupný, na rozdíl od jiných má i vnitřní vybavení. Průvodkyně dělá svoji práci zadarmo a výtěžek ze vstupného jde na opravy. Jezdí k nám studenti i zahraniční turisté z USA, arabských států i Německa,“ dodal starosta.

(red)

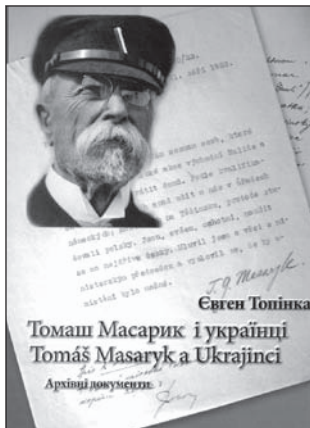
KRÁTCE ODEŠAD

vydání knihy finančně přispělo Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

* Pamětní deska TGM ve Velkém Berezném Ve Velkém Berezném byla odhalena pamětní deska prvnímu československému prezidentu Tomáši Garrigue Masarykovi. Slavnostní akt, který zorganizoval Klub TGM v Užhorodě, se uskutečnil za přítomnosti generálního konzula Slovenské republiky v Užhorodu Mariana Sládečka, konzulky Generálního konzulátu ČR ve Lvově Marty Pavlitové Muchové, starosty města Velký Berezny a dalších představitelů tohoto města, dále členů užhorodských krajanských spolků a zástupců médií. Pamětní deska je umístěna na budově polikliniky postavené v období meziválečného Československa a připomíná, že v protějším parku byla původně umístěna socha TGM.

* Zemřel Zdeněk Bárta V poslední srpnový den letošního roku nás opustil JUDr. Zdeněk Bárta; zemřel ve věku 89 let. Věrný příznivec Podkarpatské Rusi, který v této zemi léta žil a po revoluci se tam vracel jako nadšený turista a pamětník, dlouholetý obětavý člen výboru naší Společnosti, inspirativní funkcionář, pečlivý ekonom, dobrý přítel. Poslední rozloučení se zesnulým se konalo 12. září 2011 v obřadní síni v Rakovníku. Budeme na něj vzpomínat.

* Tomáš Masaryk a Ukrajinci Ve Lvovské oblastní vědecké knihovně byla představena kniha Evžena Topinky, předsedy spolku Česká beseda, s názvem „Tomáš Masaryk a Ukrajinci“. Obsahuje přes dvě stě dokumentů – dopisů, memorand, žádostí aj., které ukrajiniští představitelé adresovali v letech

1919 – 1937 I. československému prezidentu Masarykovi. Poskytuje tak vzácný pohled na tehdejší československo-ukrajinské vztahy. Na

Vandrovka Podkarpatskem – Jasiňa

Těžko bychom asi hledali malebnější část Podkarpatska, než je městečko Jasiňa a jeho okolí. Jasiňa je situována do kotliny ohraničené na západě pohorím Svidovce, na severu a východě hlavním hřebenem Karpat s horami Černá Kliva a Kukul a majestátními vrcholy Pietroše a Hoveryly. O vzniku města si tamní lid vypravuje pověst, podle níž se kdysi podařilo velkému stádu ovcí, patřícímu velmoži Strukovi, přežít krutou zimu pod rozložitými jasanými v údolí pod průsmykem. Pastýři pak z vděčnosti postavili kapli na stráni, kde stojí dnešní Strukivská cerkev a kolem ní několik chat. Za nimi přišli další lidé a usazovali se podél Tisy a jejích přítoků. Založili tak osadu a po jasanech ji nazvali Jasiňa.

Přírodní podmínky a způsob osídlení vysvětlují rozdělení Jasiny na několik částí. Vysoké kopce jsou zbrzděny údolními říčkami a bystřinami, které stékají z hor do Černé Tisy. Středem Jasiny je most nad ústím Lazeščiny do Tisy. Odtud na východ u silnice k Jablonickému průsmyku se nacházejí Lazeščina, Zimir, Repegov, Bojkovec a Studený, severozápadní část tvoří osady Bahenský, Mohelky, Doužina, Hlodovec, severní část Bílý Chrest, Bubny a Stebný. Směrem na jihovýchod jsou Kosterjuka, Lopusanka a Pletovatý, na jihozápad Havrilec a Bukovinka, na západ Capok a na jih Kevelov s vlastními nádražím.

Do vlády Marie Terezie obývali Jasiňu pouze Huculové, jejichž hlavním zdrojem obživy byl vedle produkce dřeva i chov dobytka a ovcí a s tím spojená výroba mléka a vlny. Roku 1752 stěhují se sem Židé ze sousední Haliče. V té době přicházejí i Němci v rámci vnitřní kolonizace. V 18. a zejména v 19. století se zde rozvíjí vorařství, zabezpečující dopravu dřeva do vnitrozemí pro potřeby průmyslu, dolů a železniční dopravy. Kolem r. 1830 se staví silnice na úseku Rachov – Jasiňa – Worochta a později, v r. 1895 je uvedena do provozu i železnice. Jasiňu značně poškodila I. světová válka. Hned na začátku byla obsazena ruským vojskem pod velením gen. N. Nikolajeviče. Zůstali zde pouze Rusíni, kteří Rusům posloužili jako dobří vyvědači. Pokud nechtěli dobrovolně, byli k této službě přinuceni. Po ústupu Rusů se uprchlíci vrátili zpět a s nimi i rakousko-uherské vojsko, které se krutě mstilo za služby prokázané Rusům. Hlavní vinníci byli pochyťáni a 25. listopadu 1914 jich bylo pět oběšeno na šibenici na hlavním náměstí. Podruhé byla Jasiňa evakuována v r. 1916, kdy se jí opět zmocnili Rusové. Ti zřídili své hlavní stanoviště na Kukul, odkud dobře ovládali údolí řeky Tisy. Rusové tentokrát hájili frontu přes devět měsíců, ale byli poraženi přesilou německých vojsk.

V následujícím období byla Jasiňa svědkem řady bouřlivých změn: zániku Rakousko-uherské monarchie, vyhlášení Huculské republiky koncem r. 1918, obsazení rumunským vojskem na jaře 1919. Přicházejí jednání mezi vítěznými a poraženými mocnostmi v Paříži a uzavření mírové smlouvy ve Versailles a Saint-Germain-en-Laye. Podkarpatská Rus jako součást Československa píše novou kapitolu svých dějin.

JASINA, Podk. Rus.
Strukivská cerkev.

Ясіня, Підк. Русь.
Струківська церква.

Strukivský kostelík

D. Tulajdan, hlavní hrdina románu Z. M. Kulděje „Horalská republika“ si po setkání s nově příchozími v duchu říká: „Tihleti Čechoslováci jsou opravdu úplně jiní lidé, nežli Maďari nebo Rumuni. Tohle jsou lidé prostí a nenucení. Zdá se, že s nimi bude možno opravdu vyjít.“

První čs. jednotky dorazily do Jasiny 28. června 1920. V spolupráci s obecním úřadem je v Jasini organizována státní správa, která řeší základní úkoly v oblasti dopravy, zásobování a rozvoje hospodářského života. Svých úkolů se ujmá finanční stráž. Poměry nebyly jednoduché, ale základy nového státu byly budovány s pevnou vírou a optimismem. Stejně jako v jiných podkarpatských městech, i zde se postupně etablovaly čs. státní zaměstnanci – na lesní správě, u ČSD, na obecní a měšťanské škole, na četnické stanici. V lednu 1921 je v Jasini ustavena vojenská posádka, kterou tvoří I. prapor 45. pěšího pluku (v r. 1926 je odvelena do Chustu, kde byly mezitím vybudovány nové kasárny).

Po velké povodni Tisy v r. 1927 je rekonstruován hlavní železniční a silniční tah Rachov – Jasiňa a rozšířena lesní železnice na úseku Lazeščina – Kozmešček. Město je od r. 1932 napojeno na síť Podkarpatských elektráren. Čs. stát investoval nemalé prostředky do pokusných vrtů při hledání naftového ložiska v lokalitě Stebný, o kterém se předpokládalo, že může být vedlejším pokračováním naftových zdrojů v sousední Haliči. V letech 1932–1937 tu bylo vyléženo přibližně 30 q nafty a vrty dosáhly hloubky 1.200 m. Ve městě samotném je založena státní odborná řezbářská škola (ředitel G. Holešovský), která rozvíjela bohaté místní tradice v oblasti řezbářství. K tomu uvedme, že přes 100 mladých Rusínů z Jasiny a okolí bylo ve 30. letech vysláno do Čech a na Moravu, aby se zde vyučili řemeslům a po návratu domů mohli využít nových dovedností.

Pokud jde o české a slovenské podnikatele, nejvíce jich působilo v Jasini v oblasti ubytování a stravování (hotel a restaurace Jos. Hložek u mostu, hostinec Jos. Nedoma, důstojnické

Most v Jasini - oblíbené místo setkávání Huculů

kasino U Riegrů, nájemce nádražní restaurace S. Hnát, obyvatel – z 10.600 v r. 1920 přibližně na 15.000 v r. 1939. Ve městě působí dvě parní pily, dvě stavební firmy, konzumní družstvo Huculský kooperativní svaz a Svépomocné úvěrové družstvo. Státní mlékárna a sýrárna na Kvasovském Menčulu jižně od Jasiny získávají vřehlas produkci výběrných ementálských sýrů a mléčných výrobků.

Rozvoj Jasiny v průběhu předválečného čs. dvacetiletí se projevuje zvýšením počtu obyvatel – z 10.600 v r. 1920 přibližně na 15.000 v r. 1939. Ve městě působí dvě parní pily, dvě stavební firmy, konzumní družstvo Huculský kooperativní svaz a Svépomocné úvěrové družstvo. Státní mlékárna a sýrárna na Kvasovském Menčulu jižně od Jasiny získávají vřehlas produkci výběrných ementálských sýrů a mléčných výrobků.

Turisté a návštěvníci z ostatních částí republiky postupně objevují největší bohatství Jasiny – hory a poloniny s úchvatnou přírodní scénérií, romantické vodní nádrže na plavení dřeva (klauzury), několik vojenských hřbitovů jako vzpomínka na hrůzy války a v neposlední řadě také pramen Tisy, největší řeky v Podkarpatsku. Symbolem kulturního a náboženského dědictví Jasiny se staly dvě dřevěné cerkve, obě huculského typu – cerkev strukivská nad nádražím, druhá v Lazeščině, obě s jedinečným ikonostasem a zvonicemi.

Pokračování na straně 7

Vyrovnání za nemovitosti na Podkarpatské Rusi: zklamání jménem Ústavní soud, naděje vzkříšená Senátem

Ti, koho se týká problematika odškodnění si vzpomenu, že jsem se v našem časopisu zavázal pokračovat v prosazení věci žadatelů, jejichž žádosti byly zamítnuty. Je pravda, že jsme v této věci společně s právníky největší naděje vkládali do Ústavního soudu, ale senát Ústavního soudu, který náš případ řešil, se nevyznamenal. Na tento orgán jsme se s obrátili s případem Karla Fuksy, protože byl první ze série asi 40 žalob, které jsme zatím s našimi právníky podali. Šlo o případy, kde odškodnění zamítl soud prvního stupně, odvolací i Nejvyšší soud. Takže stížnost k ÚS byla možná.

Spolu s právníky jsme si mysleli, že předpokládané kladné vyřešení u Ústavního soudu bude mít vliv na všechny další případy.

Naše naděje se opírala o § 76, odst. 3, zákona o Ústavním soudu který říká: Ústavní soud může přiznat postavení vedlejšího účastníka i jiným osobám, které prokážou právní zájem na výsledku řízení.“ Zkrátka – může, ale nemusí!! Přesto však jsme nečekali odmítnutí.

Jako další, vedlejší účastníky řízení jsme nahlásili 141 postižených zákonem s popisem jejich případů, a doložili, čím jejich řešení na ministerstvu vnitra odporuje Listině základních práv. Společně jsme na to, že Ústavní soud nám vyhoví a věc spravedlivě posoudí. Nestalo se tak. O dalších přihlášených účastnících – postižených členech občanského sdružení – není v rozsudku vůbec řeč. To pro mne i právníky bylo veliké zklamání.

O okolnostech kolem přijetí tzv. komplexního pozměňovacího návrhu jsem již psal dříve.

Jestliže po šedesáti letech se podařilo vydat alespoň nějaký, i když špatný zákon 212/2009 Sb., jímž prošlo 25–30% žadatelů, tak druhým krokem byla nutnost jeho novely, protože stávající zákon neplní svůj záměr a v podstatě se z něj

stal zákon o tom, kdy se komu podařilo opustit území PR.

Do novely čerstvého zákona se ale nikomu z poslanců nechtělo. Ale vyplatilo se, že jsem souběžně s Ústavním soudem vedl jednání i s dalším možným subjektem od kterého šlo očekávat pomoc – se Senátem. Zde, jak jsem věděl, je větší koncentrace osob přístupných argumentům a ochotných pomoci.

Největší překážku v původním zákonu působí §3, odst.1, písm.c) zákona, který uznává za oprávněné osoby pouze ty, kdož opustili území PR mezi 5. 11. 1938 až 18. 3. 1939. Jestliže první datum se váže k určité události (začala platit vídeňská arbitráž), tak druhé datum se neváže k ničemu historickému.

Autora těchto dat v zákoně mi nechce bývalá poslankyně Dundáčková prozradit... Zajímavé vysvětlení mi dal jeden z právníků ministerstva vnitra, s nímž se chodíme soudit: Prý je to den, kdy se maďarští vojáci bratrsky objali s polskými vojáky na Užockém průsmyku. Asi to tak je.

Krátký časový úsek stanovený zákonem způsobil, že odškodněno bylo pouze zmíněných cca 30 % oprávněných žadatelů. Zákonem byli odmítnuti pozůstalí po legionářích zemědělcích a po státních zaměstnancích – tzn. učitelích, pošťácích, železničárech, četnících, financích. Naštěstí jsme však našli pochopení u senátorů. Úkolu se ujal pan senátor Tomáš Grulich z ODS, povoláním historik. Za ČSSD se osvěty o případu ujal rovněž historik, pan senátor Jaromír Jermář a paní senátorka Božena Sekaninová. Podmínkou bylo, že Senát bude řešit pouze jeden z bodů, které by bylo potřeba změnit – a protože zmíněné termíny vyřadily nejvíce žadatelů, domluvili jsme se na opravě tohoto bodu. Zákon by sice vyžadoval opravu celkem asi na 5 místech, ale § 3, odst.1, písm. c) jsme upřednostnili.

Projednávání bylo přikázáno dvěma výborům; jejich jednání proběhlo 23. 8. 2011 pro nás s kladným závěrem.

Druhý den, 24. 8. 2011 byl bod projednán na zasedání Senátu. Byl schválen všemi hlasy přítomných senátorů. Změna zákona spočívá v tom, že kritizovaná data se podstatně rozšířila jak směrem dopředu – 29. 9. 1938 (datum mnichovské dohody), tak dozadu – 29. 6. 1945 (datum smlouvy o odstoupení Podkarpatské Rusi). A nemluví se již o „zanechání majetku a jeho opuštění“, ale o ztrátě majetku v souvislosti s přenecháním území PR bývalému SSSR.

Do těchto dat se vejduo všichni, kdo přímo pocítili maďarskou agresi, a kdo kvůli termínu odchodu obdrželi v prvním kole zamítavé rozhodnutí od ministerstva vnitra, které je ve správním řízení povinno postupovat podle původního zákona – i když špatného.

Dalším krokem v legislativním kolečku bylo přesvědčit vládu, aby vydala souhlasné stanovisko k senátnímu návrhu. Tento lobbying jsem zvládl pomocí několika dopisů ministrům i osobním jednáním s některými z nich.

Návrh na jednání vlády předkládala předsedkyně legislativní rady vlády Karolína Peak, která byla o věci důkladně informována. Výsledek? Vláda schválila pozitivní stanovisko.

To je základ úspěchu v poslanecké sněmovně, protože v případě nesouhlasu vlády by pro změnu zákona koaliční poslanci nemohli hlasovat. Poslanecká sněmovna bude tento zákon projednávat na svém říjnovém zasedání. Budeme-li mít štěstí, schválí návrh bez druhého a třetího čtení a novela by začala platit k Novému roku. Kdybychom štěstí neměli, tak by to bylo o nějaký měsíc později.

Pokračování na straně 8

O čem se málo ví, aneb O tzv. smluvním předání Podkarpatské Rusi bývalému SSSR

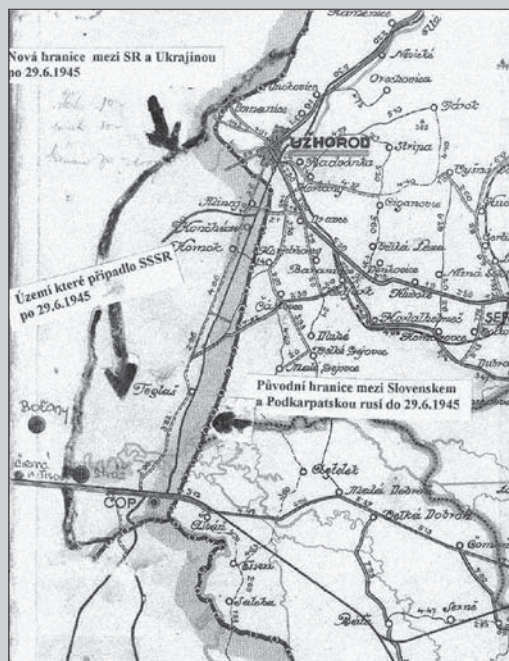
Výsledkem tzv. Vídeňské arbitráže, která vstoupila v platnost 5. 11. 1938, bylo předání jižní části území Podkarpatské Rusi. Méně už se ví o tom, že k zabraní území došlo i na území jižního Slovenska. Ze zabraného území byly Maďarskem vyhnány především rodiny legionářů-zemědělců.

Šlo o legionáře, kteří měli možnost po pozemkové reformě v roce 1922 si zakoupit půdu ze zbytkových statků maďarských velkostatkářů; těm pozemková reforma ponechala možnost vlastnit max. 150 ha zemědělské půdy. Zbytek republika vykoupi. Fotografie z „odjezdu“ těchto lidí a jejich rodin byly v našem časopise zveřejněny v jednom z předchozích čísel. Kromě zemědělských osad na Podkarpatské Rusi (Svoboda, Danielovo a p.) se vyhnání dotklo i kolonie Stráž (Cifratáňa) asi 2 km východně od Čopu, kde žilo 16 rodin našich legionářů. Čop byl do r. 1945 slovenským městem. Kromě Stráže stejný osud potkal i kolonii Boňany.

Obě tyto kolonie však měly po válce, kdy došlo k tzv. smluvnímu předání území Podkarpatské Rusi bývalému SSSR, rozdílný osud.

Oproti mapce, která byla součástí smlouvy mezi ČSR a SSSR, a přílohou k zákonu č. 186/1946 Sb, kde je zaznamenána jen malá změna v průběhu původní hranice mezi SSSR a Slovenskem, došlo ve skutečnosti k něčemu úplně jinému: k masivnímu záboru slovenského území, kde Slovensko přišlo celkem o 14 vesnic v zabraném území o rozměrech cca 9 x 26 km. Viz příložená mapka. Zkrátka – vítěz bere vše.

Pokračování na straně 8

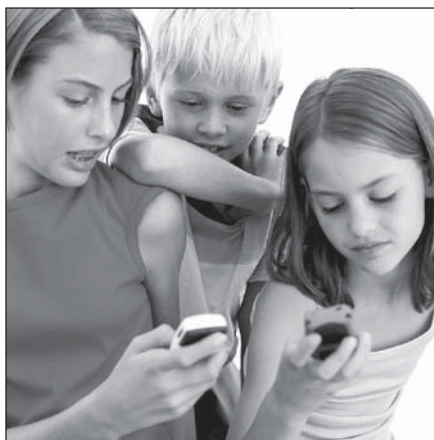

Postřehy z Jasiny. Historie i aktuální „mobilizace“

Někdy se zamýšlím nad rozdíly panujícími ve státech střední Evropy, a to s ohledem na západ – východ zmíněných zemí. Je to udivující především u malých zemí, kde se setkáváme s povahovými rysy nebo národnostními zvyky té které země podle polohy západu nebo východu ve státě. Pozorujeme to u nás mezi Čechami a Moravou, také na Slovensku je rozdíl mezi občanem od Malých Karpat a Slovákem od Šíravy. U malé Podkarpatské Rusi tomu je jinak.

Zatímco na západě je obyvatelstvo „rozředěno“ různými národnostními skupinami, na východě se setkáváme s obyvatelstvem národnostně kompaktnějším i uvědomělejší (viz má stať o Huculech). Kopcovitý ráz krajiny kolem Rachova a Jasiny se svými dalekými výhledy láká lidi zdaleka, a to v létě i v zimě. Výlety k Hoverle či k Bliznici v okolí Jasiny patří k velkým zážitkům a pro zimní období nás překvapí nově vybudovaný sportovní areál v Bukovle, asi 25 km vzdálené od Jasiny. Toto místo zimních radovánek snese srovnání s jinými podobnými světovými zimními středisky. Blýská se tedy na lepší časy, co se týká využití půvabů podkarpatské horské krajiny. Jen je třeba zlepšit celkovou podkarpatskou příjezdovou infrastrukturu. Zavítá-li zvědavý turista do nedalekého lázeňského města Jaremča, překvapí ho nečekaná

podívaná na město při řece Prut, která tu vytváří nečekané scenérie v podobě divokých peřejí, které jsou pastvou pro fotografy. Procházení místními stabilními prodejními stánky působí kouzelným koloritem nevšedního místa lákavého pro naše oči i peněženky. Postát na mostě a hledět do zlověstně pěnící řeky je zážitek, který volá po delším prodlení. Jiný pohled do nespoutaného Prutu pro zasvěceného, jemuž se v rozbouraných vlnách promítají hrůzné obrazy dávné krvavé historie spojené s touto divokou řekou. Vní-

mavý a poučený pozorovatel se neubrání virtuálním představám, kdy v řevu rozběsněného toku slyší zoufalé smrtelné výkřiky obětí dávné nacistické zvěle. Poklidná skupina přihlížejících diváků nemá většinou tušení o tragédii, která se přihodila nedaleko města za druhé světové války: Při jednom vlakovém transportu Židů do koncentračního tábora se německá soldateska bavila tím, že vyhazovala ze železničního mostu tyto nešťastníky z velké výšky do řeky, kde nacházeli potupnou smrt. Snažím se získat bližší údaje o pozadí této kruté válečné epizody u Jaremči (v bývalém Polsku) hlavně u Židovské obce a s případnými informacemi čtenáře seznámím.

Při letošním pobytu na Podkarpatské Rusi jsem zde s nelibostí zaznamenal postupující „mobilizaci“ na všech frontách. Vzhledem k nebyvalé láci provozu mobilů využívají ho mladí i staří ve dne v noci. Pozoroval jsem asi devadesátiletou schýlenou stařenu stojící na chodníku samozřejmě s mobilem na uchu. Kloudná souvislá rozprava tu je vyloučena, můj partner v doprovodu přijímá telefonický rozhovor za rozhovorem a snaží se vyhovět oběma stranám. Výsledek je logický: z rozpravy vzniká konverzační galimatyáš. Až tu bude „mobilizace“ drahá jak u nás, vrátí se sem možná rozhovory s lidskými parametry...

JAN ROMAN

Vandrovka Podkarpatskem – Jasiňa

Dokončení ze strany 5

O nedělích a řeckokatolických svátcích byla v centru Jasiny na mostě zajímavá podívaná na pestré kroje a výšivky místních obyvatel. Ve zdejší huculské oblasti nosili vesničané košili se stojatým límcem s rukávy ozdobenými neširokými pruhy tzv. „ustavky“. Když bylo teplo, nosili Huculové plátěné kalhoty, v chladných obdobích oblékali ještě vlněné „ubráni“ nebo „chološni“ černé či tmavomodré barvy. Jako obuv se nosily nevysoké boty „čizmy“ nebo tradiční podomácku vyrobené „postoly“, druh kožených sandálů s úzkou špičkou, dovedné stažené řemenem na noze.

Hlavní Huculovou ozdobou byl široký řemen, zvaný „čeres“ s několika přezkami a dekorativní kabátec bez rukávů, „kožušek“, který sloužil jako kapsa – zasouval se za něj nůž, dýmka, pytlík na tabák. Kožíšek se zhotovuje

z ovčí kůže lepšího druhu, bývá různobarevně vyšitý, vkusně ozdobený koženými řemínky a kovovými dírkovanými kroužky. K límcu se z obou stran přišívá tenká šňůrka, „darmovis“ s červenými a zelenými trapečky, která se přehazuje dozadu a visí na zádech. Kožíšek nosili v létě muži i ženy, kdykoli se chtěli slavnostně obléknout. Ženský oděv se skládal z dlouhé, téměř ke kotníkům sahající plátěné košile shrnuté kolem krku do tenkého záhybu, s bohatě vyšitými příčnými „ustavky“, dále ze dvou tzv. „zapasek“ – sukní, tkaných z jemné vlny s těsnými tmavými a světlými červenými pruhy. Zavazovaly se kolem pasu zepředu i zezadu dlouhou vlněnou obrubou tak, aby přední „zapaska“ přečnívala zadní a dolní konce aby se příliš nerozházely. Zbývá snad ještě vzpomenout krásných náhrdelníků „siljanek“ ze skleněných korálků, kterými se zdobily ženy i dívky. Vše ostatní nosily ženy obdobně jako muži: punčochy, postoly, cifrovaný kožíšek a v zimě kožich. Jak je zřejmé, ještě ve 30. letech, v období 1. ČSR, představoval lidový

oděv spolu výšivkami, které jej zdobily, nejzachovalejší část huculského folkloru v okolí Jasiny. Rusíni chránili svůj „ruský oděv“ jako prapor. V tom se ukázal zdravý instinkt: národní kroj sloužil jako nadějná záštita proti splynutí s živlem cizích plemen.

Jasiňa inspirovala svou kulturní a přírodní vyjimečností k uměleckému projevu celou řadu spisovatelů a básníků (již zmíněný román Z. M. Kuděje „Horalská republika“, poznámky z cest G. Včelíčky: „Poutníkův návrat“, reportáže a básně S. K. Neumanna „Československá cesta“ a „Rok 1945“, cestopis francouzského autora A. Moreaua „Z Prahy do Jasiny“, básně J. Hořce: „Jasiňa“), fotografů (F. Bučina) a malířů (J. Bokšaj, O. Pokorný, M. Špálová, K. Frček, E. Morvaj, K. Žáček, J. Řeřicha a další). V okolí Jasiny nějakou dobu pobýval na podzim r. 1914 budoucí čs. ministr zahraničních věcí J. Masaryk, pravda, ne jako vyznavač turistiky, ale zcela prozaicky – jako poddůstojník v uniformě rakousko-uherské armády.

Připomeňme na závěr jména několika místních rodáků, kteří učinili Jasiňu známou: váleční hrdinové Čs. armádního sboru v Sovětském Svazu D. Popjuk a V. Kovbasjuk, pravoslavný kněz archimandrit D. Kabaljuk, právník a kulturní pracovník V. Bandusjak a další. V Jasini na vojenském hřbitově odpočívají svůj věčný sen také státní zaměstnanci z období 1. ČSR: vlakvedoucí L. Židek, lesní inženýr P. Rusnok a neznámý financ; ti v letech 1937-1938 položili životy na Podkarpatské Rusi při plnění služebních povinností.

Přijedte do Jasiny a objevte krásy přírody, lesů a hor, poznejte kulturní a historické bohatství tamního kraje!

VLADIMÍR KUŠTEK

Českoslovenští vojáci na hlavní ulici města

Rusínská „Sixtinská kapele“ zachráněna

(Dokončení z č. 2/2011)

Zlé časy nastaly jak pro celou zemi, tak zvlášť pro řeckokatolickou církev a s ní spojené umělecké památky hned po osvobozující okupaci (nebo okupujícím osvobození?) Podkarpatské Rusi Rudou armádou. V užhorodském biskupském paláci se usadila NKVD (předchůdce KGB a obdoba někdejší československé StB). Takový postup, obsazování nejvýznamnějších budov na okupovaném území, byl běžným zvykem sovětského armádního velení. V Mukačevu sovětská vojska obsadila justiční palác, budovu Obchodní akademie, Učitelského ústavu, „Bílý dům“, Rákócziho palác aj., v Berehovu justiční palác, župní dům a další významné budovy a šlechtická sídla.

Trnem v oku okupantů-osvoboditelů byla hlavně řeckokatolická církev, kterou sovětské úřady považovaly za ideovou a organizační základnu Ukrajinské povstalecké armády (UPA, tzv. banderovci), i když s ní podkarpatská rusínská řeckokatolická církev, na rozdíl od její sesterské haličské církve, neměla nic společného. 1. listopadu 1947 byl na příkaz N. Chruščeva, v té době prvního tajemníka komunistické (bolševické) strany Ukrajiny, v mukačevské nemocnici zavražděn řeckokatolický biskup Teodor Romža. (Pozn. red.: O této vraždě jsem nedávno psal u příležitosti jubilea T. Romže.)

V biskupském paláci byla umístěna knihovna Užhorodské univerzity. Kaple se stala jedním z knižních skladů této hlavní kulturní instituce v oblasti. Univerzitní knihovnici, vesměs východního původu, zacházeli s rusínskou

Foto Florian Zapletal z archivu M. Mušínsky

Portál řeckokatolického chrámu v Užhorodě. Fotografie z roku 1921

Sixtinskou kaplí doslova barbarský. Na Bokšajově nástěnné malbě byla instalována primitivní protipožární signalizace, elektrické vedení a potrubí parního topení. Dalo se očekávat, že tato instalace jednou způsobí katastrofu. Stalo se. Když potrubí prasklo, byla nástěnná malba samozřejmě těžce poškozena. Nikdo se ani nesnažil ji opatrně vysušit a zachránit či aspoň stabilizovat sakrální obrazy. Vždyť náboženství bylo podle Marxovy teorie „opiem lidu“! Dvě třetiny velkých freskových kompozic postupně zachvatila plíseň. Po havárii „šikovní“ mistři-

-elektrikáři při obnově elektrického vedení na stropě kaple bez rozmyšlení vrtali díry ve vyobrazovaných dřevěných kostelů, a poté je širokými tahy zatmelovali sádrou. Náhodou jsem se dostal do kaple v roce 1957 a viděl jsem na vlastní oči tuto neuvěřitelnou zkázu, paradoxně způsobenou cennému uměleckému skvostu hlavní kulturní a osvětovou institucí – univerzitní knihovnou! Vrcholné umělecké dílo rusínského národního obrození bylo téměř zničeno. Avšak sovětský režim byl rafinovaně pokrytecký, ničil umělecká díla a zároveň propůjčoval jejich autorům všemožné tituly akademiků, zasloužilých umělců atd. To se stalo i v případě Josefa Bokšaje.

Po pádu komunismu trvalo ještě více než deset let zdlouhavých jednání mezi biskupskou kanceláří a univerzitní administrativou, než byly jednotlivé místnosti paláce postupně navráceny biskupovi. Stav nástěnných maleb v kapli byl katastrofální. Někteří odborníci doporučovali vytvořit malby nové. S tím však nesohlasil biskup Milan Šašík a rozhodl se pro restauraci fresek. Náročný úkol svěřil odborníkům z katedry restaurace uměleckých památek Lvovské Národní Akademie Umění. Skupina restaurátorů pod vedením Larisy Razinkove dokázala vytvořit zázračné dílo, odstranila plíseň a špínu, opravila následky zásahů nepovedených sovětských topenářů a elektrikářů, rozluštila za pomoci chemické analýzy postup Bokšaje při vytvoření fresek. Podařilo se celou freskovou výzdobu i samotnou kapli důkladně vyléčit.

Začátkem roku 2011 kaple znovu zazářila ve své plné kráse a důstojnosti.

IVAN POP

O čem se málo ví...

Dokončení ze strany 6

Tak se do SSSR dostala i legionářská vesnice Stráž, která dříve ležela na Slovensku. Dnes jsou s tímto faktem potíže, protože zákon o finančním vyrovnání č. 212/2009 Sb. se vztahuje jen na původní území Podk. Rusi.

Bofany měly jiný osud. Zůstaly na Slovensku asi 2 km západně od hranice s Ukrajinou. Osadníci, kteří se chtěli po válce ke svému majetku vrátit, byli tehdy slovenskými orgány odmítnuti. V mnoha případech to bývalí majitelé brali jako definitivní fakt, jejich majetek tak zůstal na území ČSR, půdu tak jako tak vlastnit nemohli, doma už byli jinde, a nakonec zemřeli.

Dnes již jejich majetek přešel na Slovenský stát.

Přiložená mapka vznikla zkresením několika map. Ke konečnému stavu zřejmě přispěl strategický význam Čopu jako důležité železniční křižovatky, kterou chtěl mít SSSR pod svou kontrolou. Území Stráže (Cifratané) je vidět v blízkosti Čopu po pravé straně silnice od Užhorodu k hraničnímu přechodu v Čopu. (Cestu na Podkarpatskou Rus přes Maďarsko všem doporučuji.)

Uvedené skutečnosti jsem zjistil při vyřizování vzniku zákona č. 212/2009 Sb a jeho novely.

Ing. JOSEF HAVEL

Kresba Fedor Vico

Vyrovnání za nemovitosti na Podkarpatské Rusi...

Dokončení ze strany 6

Nyní je tedy nutno lobbying přenést do poslanecké sněmovny. Důležité je, že díky rozhodnutí vlády nebudou koaliční poslanci hlasovat proti.

Vůbec netvrdím, že by se mi líbilo úplně všechno, co se děje v politice kolem nás, ale zase neupadám do letargie, že se stejně nic změní, nebo se změnit nemůže. Věděli jsme, že máme pravdu a myslím, že vytvoření občanského sdružení a jedenáctiletá organizační práce stála za to. Bylo to zajímavé, poznal jsem spoustu zajímavých lidí.

Po novele nebude ještě všechno, jak by mělo být, ale věřím, že věc dokončím především v těch případech, kdy majitelé a jejich děti zemřeli a žadatelé jsou nyní vnuci.

Ale na to už mám vymyšlen jiný postup, protože zákonodárci by už nás nevyšlechli.

A nakonec mám schovanou ještě jednu „prémii“ – pouze pro členy občanského sdružení – ale i o tom později.

Ing. JOSEF HAVEL,
předseda obč. sdružení Podkarpatská Rus
– náhrada majetkové újmy

Jak jsme putovali po Podkarpatské Rusi

Skupina nadšených turistů se letos ve druhé polovině srpna vydala na Podkarpatskou Rus; jedna z účastnic expedice, Yvona Tyrolová, na žádost redakce poslala svůj cestovní deníček a zástilku doprovodila svými fotografiemi i snímky dalších členů výpravy.

***

Jak vlastně vznikla myšlenka jet na Ukrajinu? Tak předně – máme rádi přírodu a chození po horách, kdy si vše (někteří z nás skoro vše) neseme na zádech. Vyrázili jsme v šestičlenné sestavě – Aleš, Edita, Honza, Luďa, Míra, Yvona. Vloni jsme trekovali ve Francii v národním parku Queyras, předloni někteří v Pyrenejích a někdo v Rumunsku. No a letos zvítězila Ukrajina, konkrétně poloniny na Podkarpatské Rusi. Od různých lidí jsme slyšeli, že je tam krásná příroda, tak proč to nezkusit na vlastní kůži. Největším pomocníkem našemu organizátoru výprav – Ludovi – se stal pan Otakar Brandos. Tento úžasný pán sepsal průvodce: *Ukrajinské Karpaty – Zakarpatská Ukrajina, Poloniny*. Tímto mu děkujeme za všechny informace a také za značení cest, které v některých částech spolu s dobrovolníky udělal. Luďa s Honzou knihu nastudovali a udělali plán naší výpravy.

Čtvrtek

Začátek cesty – 18. srpna 2011, 13 hodin, autobusové nádraží Praha, stanice Želivského, kde jsme nastoupili do autobusu na pravidelné lince Praha-Chust. Aby nám cesta rychleji ubíhala, připravil pro nás Honza překvapení. Každý dostal několik nakopírovaných stránek z již zmiňovaného průvodce k nastudování a následnému sdělení všech zajímavostí ostatním členům výpravy. Moje kapitola o historii pro mě byla velmi poučná. Vůbec jsem netušila, jak to měli obyvatelé Podkarpattí těžké. No ale zpět k našemu vyletu.

Pátek

V pátek kolem půl šesté ráno jsme vystoupili v Mukačevu. Dál jsme potřebovali dojet místní dopravou do Volovce a odkud již jít po svých. Luďa s Honzou našli pokladnu a koupili jízdenky. Ovšem i když jsme je měli, vůbec nebylo jisté, zda odjedeme. Do autobusu, který má něco přes 20 míst k sezení, se totiž draly davy lidí. Ale podařilo se, vyjeli jsme. Cestou se do takto přeplněného autobusu ještě neuvěřitelným způsobem nacpala spousta dalších lidí. Některé autobus ani nepobral. Pochopili jsme, proč jsou v jízdním řádu u každého spoje uvedena procenta. Udávají, s jak velkou úspěšností se dostanete do autobusu a odjedete.

Vše jsme zvládli, ve Volovci míříme k první hospůdce. Byli jsme překvapeni hezkou venkovní zahrádkou. A i když jsme byli varováni, že si nemáme nikde dávat nic točeného, objednávané si pivo a kvas. Kvas se pro nás holky stává vynikajícím pitím během příštích horkých dnů. Vyrábí se prý zkvašením chleba. Má tmavě hnědou barvu, je lehce perlivý s jemnou karamelovou příchutí a jemně nasládlý. Výborné pití v teplých dnech. Škoda, že pro další by bylo třeba jet zpátky na Podkarpatskou Rus...

Foto Luděk Bartoň

My všichni na Něgrovcí

Občerstvení vyrážíme. Cestou míváme ještě ve Volovci dva krásné kostely, z nichž je slyšet hudba. Slaví se tu svátek Spasa. Kolem nás chodí dívky a ženy nádherně oblečené. Ale my míříme do kopců na poloninu Boržava. Na některých webových stránkách je nazývána nejkrásnější poloninou Podkarpatské Rusi. Na jedné odpočinkové zastávce v lese k nám přisedne chlapík Kolja. Je prvním místním obyvatelem, s nímž se dáваме do řeči. V Čechách zná kromě Prahy a jednotlivých čtvrtí také Karlovy Vary a Poděbrady, protože zde čtyři roky pracoval. Bohužel se dal na automaty. Navíc mu propadlo vízum a přišla na něj cizinecká policie. Takže po několika letech práce v Čechách nemá nic. Nesl si kyblík a šel sbírat brusinky.

My stále stoupáme bukovým lesem. Najednou les končí a my máme před sebou úžasně malebné travnaté kopce. V prameni nabíráme vodu a dále stoupáme. Prořídáme se borůvčím a brusinčím. Jako jsou v Číně čajové plantáže, tak zde jsou obrovské plochy s borůvčím, které nám menším sahá místy nad kolena. Na vršcích se kocháme nádhernými výhledy. Pro spaní jsme si našli šikovné místečko akorát pro naše tři stany v menším dolíku, kde tolik nefučí.

Sobota

V sobotu ráno se na obloze honily mraky, ale nepršelo. Vyrážíme na Velikij Verch (1598m). Za vrcholem se chlapi vydali na jeho východní stranu hledat pramen, který by se někde tam dle pana Brandose měl vyskytovat. A nám ženám se dostalo privilegia hlídat batohy (jsem ráda, že jsem žena). Pramen byl nalezen, voda přinesena, kluci jsou prostě úžasní. S vodou je na poloninách leckdy problém. Není možné ji brát z volně tekoucích potoků jako např. v Alpách, které jsou jednak vyšší a jednak kamenité, takže pravděpodobnost znečištění je minimální. Zde jsme vždy museli najít studánku nebo pramen a těch je na poloninách velmi málo. Z potůčků a stružek jsme vodu nepili.

Pokračovali jsme dále po polonině na vrchol Magura Žide. A zde jsme měli nádherný zážitek, který nám zpestřil naši kávičkovou přestávku.

Máme totiž zvyk, že jednou za den si děláme kávový dýchánek. To si vyhlédneme příjemné místo, kde nefouká. Kluci vytáhnou vařič a vaříme si kávičko. A nikde není tak dobré, jako když se svalím zadýchaná někde na vrcholku, odhodím těžký batoh a těším se na ten zázračný mok. To jsou prostě chvílky, které se musí zažít a na které se vzpomíná, když člověk doma řeší trable všedního života. A ještě když je sluníčko, krásné výhledy, veselá společnost – to jsou přestávky! No a do této naší pohodličky přišla na vrchol skupinka Ukrajinců. Bylo jim kolem pětapadesáti let a říkali, že jsou spolužáci ze základní školy a každý rok sem chodí zazpívat ukrajinskou hymnu. A jak řekli, tak udělali. Byla to nádhra, jak jim to ladilo. Ukrajina totiž 24. srpna slaví Den nezávislosti. V tento den roku 1991 ukrajinský parlament vyhlásil nezávislost země. Po kulturní vložce jdeme dále. Potkáváme spousty sběračů brusinek. Na spaní jsme vybrali místo na hranici bukového lesa. Máme štěstí, kousek odsud je malý pramínek. Večer si užíváme u táboráku.

Neděle

Ráno je opět krásně a my se zase můžeme kochat výhledy. Moje představa o poloninách byla ta, že když vylezu nahoru, uvidím jeden hřeben a okolo samé lesy. Ovšem skutečnost byla jiná. Na poloninu, po které jsme šli, navazovaly postupně další a další hřebínky. A v dálce byly vidět další poloniny. No prostě – úžasná panoramata!

Celý den jsme šli na slunci. Všichni jsme měli lehce sežehlou pravou stranu těla. Scházíme dolů, přes sedlo Prislop, přes bučiny do vesnice Ťjuška. Zde se o nás zajímá místní stařenka. Po první otázce odkud jsme, se vpytvává, jak se nám letos urodily brambory. Vypráví nám, jak zde skoro každý má u domku jednu až dvě krávy.

Pokračujeme dále přes vesnici Ijazanku do Mežhorje. Je vedro, cesta je dost úmorná. Odměnou nám je jedna hospůdka po cestě, kde dáváme někteří točené a jiní výborný kvas. A v Mežhorje, kam jsme konečně došli, si dopřáváme kromě pití i jídlo.

Pokračování na straně 13

Sen o Podkarpatské Rusi

Pokračování z č. 4/2010, 1/2011 a 2/2011: další část kapitoly z knihy Pavla Kosatíka České snění – Sen o Podkarpatské Rusi

Ve stejné době, kdy Hartl rozvíjel své filologické úvahy, psal geograf Viktor Dvorský o tom, že „podkarpatské ruské obyvatelstvo nemůže být posuzováno jinak než jako větve politického národa československého“ a povzbuzoval asociace mezi postavením Rusínů v ČSR a statutem francouzské menšiny ve Švýcarsku. České školy na východě přibývaly rychleji než školy všech ostatních jazyků: v roce 1921 jich bylo 17 (s 28 třídami); v roce 1935 už bylo českých škol 171, v nich 616 tříd a na 620 učitelů. Až ve třicátých letech hlavně maďarské obyvatelstvo zavedli proti české škole kampaň: „Vytýká se jí zejména, že čechizuje a že chce Podkarpatskou Rus počestit. Je to nejen nesmysl, ale je v tom i kus zlé vůle,“ bránili se čeští učitelé.

Ještě v polovině třicátých let nic nenaseďovalo tomu, že Rusíni, kteří si kdysi vymohli začlenění do ČSR, dokážou vystupovat tak, aby z tohoto začlenění měli kulturní a národnostní

Vyzbrojen stanem Poutník z továrny Thonet Vsetín, krácel po kamenitých stezkách lehkým krokem, neboť z domova věděl, že o opravu jeho bot je i na východě dobře postaráno: „Baťa má prodejny a při nich správkárny nejen ve městech, ale ve všech, aspoň větších vesnicích, kde obuv ošetří a spraví. Na Podkarpatské Rusi je jich přes osmdesát.“ Dvoustránkovou chválou Baťových keček za 19Kč obšťastnil čtenáře svého podkarpatoruského cestopisu dokonce i velký básník-chodec S. K. Neumann.

Politici představitelé republiky měli o budoucnosti Podkarpatské Rusi obvykle jasno. Ve třicátých letech občas připomínal původní ideu autonomie jen nový (od roku 1935) guvernér Konstantin Hrabár – i on však hlavně proto, aby dodal, že by to byla jak drahá, tak náročná operace, na jejíž provedení stát zatím nemá prostředky.

Prezident Masaryk se v podkarpatoruském vnímání zařadil mezi národní hrdiny, jakési bohy nad vodami: původem moravský Slovák se stal Rusínům národním hrdinou i vůdcem. Když v roce 1930 jako Prezident Osoboditel

O Durychovi už byla řeč; neskrýval, že se na Podkarpatské Rusi ocitl v zemi, k níž se svým západním, křesťanským etc. vzděláním nenašel klíč; vyjádřil jí však obdiv právě vzhledem k její kulturní a etnografické odlišnosti. Země mu připomínala poušť, tak byla odlišná proti všemu, co znal; i na její mapě mohlo stát psáno „hic sunt leones“; skutečnost tady mizela, dřív než než se jí člověk dokázal dotknout.

Češi, kteří zde neměli přátel, podle něho přicházeli na území, k jehož ovládnutí jejich obvyklý dobromyslný civilismus nestačil. „Obloha je tu aspoň dvakrát tak veliká jako v Čechách, západ slunce je třikrát žhavější, vycházející měsíc v úplňku je u horizontu aspoň čtyřikrát tak veliký jako v Čechách a hvězdy aspoň pětkrát.“ Skutečnost promlouvala řečí přeludů: Durychovi se zdálo, že pod cikánskými čely místních lidí se blýskají bělma pardálů a tygrů, v Rusínech viděl tibetské nomády a v karpatských kopcích shledal krajinu podobající se střechě světa, Afghánistánu, Bucharě a především zemi středu. „Ani v nejimperialističtějších extázích jste si netroufali žádat, aby se naše vlast dotýkala Číny.“

Pro svobodu, s jakou se zde Češi setkali, dosud nevytvořili jméno. Durych měl pocit, že toto démonické podkarpatoruské volnosti pohlédl do tváře před jedním z postranních oltářů v košickém dómu, zobrazujícím Krista z Ecce homo. „Ano, taková uštvaná liška také pláče očima, také cítí hanbu a ponížení, ale není to jiskra pasivnosti, co jí v posledních chvílích hoří v oku! Ještě se ohlíží, kdo ji píchne: má strach, ale není to strach slabošský, je v něm jen věrnost svobodě, je to strach o svobodu. Ach, vždyť je to podkarpatský Rusín!“

O svobodě jako o hlavním tématu, odkrývaném na Podkarpatské Rusi, psali i jiní: Karel Čapek v Baladě o Juraji Čupovi zobrazil cikány, kteří provozují svou hudbu jako nějakou „strašnou a tajemnou neřeš“ a dokážou jí vytáhnout lidem duši z těla, Vladislav Vančura v románě Poslední soud učinil hlavním hrdinou Rusína, který přišel do Prahy z hlubokých lesů, aby zbloudil až ve městě. Spisovatelé však pochopili i to, co strohým myslím jejich úřednických a politických předchůdců zůstalo odepřeno. Z náhlého a nečekaného setkání s minulým osudem plynulo, že pro ty, kdo se s vlastním zapomenutým dětstvím kdysi lehkomyšlně rozešli, není cesty zpět.

Ivan Olbracht vyjádřil situaci českých dobyvatelů Podkarpatské Rusi jednoznačně: „Nezvykli si, nezvyknou si.“ Všichni ti bývalí legionáři si prý svůj život na východě původně představovali jinak – a teď marně touží po návratu domů. V prostředí, se kterým mají splynout, se ocitají ve stále větší samotě. Podle úředních statistik z roku 1930 jich v té době žilo na Podkarpatské Rusi už 35 tisíc a v tomto počtu kontrolovali území se 700 tisíci obyvateli. Olbrachtovi se zdálo, že si tam počínají jako kolonizátoři – a že se čím dál víc podobají (nemilovaným) Maďarům, jež kdysi přišli vystřídát. „Jako by českou politiku vedli dvacetiletí jinoši, kteří se již nepamatují, s jakými pocity a náladami se u nás potkávaly germanizační snahy rakouských vlád.“

PAVEL KOSATÍK

(Dokončení v příštím čísle.)

Ivan Olbracht v květnu 1945

prospěch. Nikdy nežili tak bohatým duchovním životem, aby se mezi nimi jiní mohli asimilovat; spíš to byli oni, kdo byli v neustálém ohrožení nově příchozími, ať už byl návštěvníky kdokoli. „Kde jsou?“ sháněl se po místních obyvatelích spisovatel Ivan Olbracht. Mizeli mu v městech s českými, případně maďarskými nápisy a s dvouocasými lvy na budovacích úřadech. S jejich jazykem se nesetkával ani na stránkách knih, které si na východě mohl koupit, ani na plakátech místních kin. V Užhorodě četl na domech nápisy: Pražské uznení a lahvé pivo, Kolínská cikorka, Pražská úvěrní banka a další. V obchodě s ukrajinským lidovým uměním ho přivítaly dvě prodavačky Češky. Z užhorodských úřadů se hrnuli jen samí Češi. Bylo to divné.

Své Rusíny Olbracht našel vždycky až nakonec, někde bokem, na neznámém nebo nepodstatném místě: v horách, na pastvinách, v chýších se slaměnou střechou. Žili ve své zemi, jako by se za tento svůj život stýděli a jako by si nepřáli, aby na ně bylo moc vidět. Neměli ambice, které by byly srozumitelné lidem ze Západu. Pokud jim na něčem záleželo, Čech jim v tom nedokázal rozumět.

Raději se tedy oddával sám sobě při turistice.

slavil osmdesáté narozeniny, nezůstali na Podkarpatské Rusi (na rozdíl od Slovenska) v oslavování pozadu. Stránky místních novin zaplavily oslavné verše. „Prezident Foma Masaryk, / našej svobody otec, / vo deň tvojeho roždenija / pryjmy ljubov ot serdec,“ tak ho viděli.

Ministr zahraničí Edvard Beneš, na něhož zbyla praktická stránka politiky, v květnu 1934, během své cesty na východ, řekl, že o osudu Podkarpatské Rusi je rozhodnuto definitivně na celá staletí a že ji republika bude proti útočníkům hájit do poslední kapky krve; pro Československo je to prý otázka státní a národní hrdosti a cti.

Sotva byla náhoda, že Podkarpatská Rus se stala v dvacátých a třicátých letech zemí zaslíbenou trojice tehdy největších spisovatelů: Jaroslava Durycha, Karla Čapka a Vladislava Vančury. Materiál pro své nejlepší knihy tam získal Ivan Olbracht, který na Podkarpatské Rusi v letech 1931-1936 strávil každoročně několik měsíců. Psali tam také Josef Knap, Z. M. Kuděj, Jan Vrba a mnozí další. Neoptimističtější z nich zůstal asi Kuděj, který svůj román z dob huculského povstání? z roku 1918 zakončil vyjádřením víry ve společnou huculskou a československou budoucnost.

Úspešne obstáli v ohni bojov

Približne 8000 Rusínov, najmä mladí muži a ženy, ktorí nesúhlasili s maďarskou okupáciou, v rokoch 1939–1940 utekali do východnej Haliče, ktorá ešte nedávno bola súčasťou Poľska, ale po roku 1939 ju anektoval Sovietsky zväz. Ich srdcia túžili po zbrataní s ruskými bratmi a chceli sa pripojiť k boju proti fašistom. Ale namiesto toho mladých utečencov uväznili, obvinili z nelegálneho prechodu sovietskych hraníc a odviekli do gulagov nachádzajúcich sa vo vzdialených a nehostinných končinách Sovietskeho zväzu.

Až po troch rokoch tým, ktorí prežili neľudské podmienky v táboroch otrockej práce, dovolili vstúpiť do 1. čs. poľného práporu, základu neskoršieho 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Jeho vytvorenie umožnila československo-sovietska spojenecká zmluva z 18. 7. 1941 doplnená vojenskou zmluvou z 27. 9. 1941. Formovať sa začal začiatkom 1942 v priuralskom meste Buzuluk.

V posledný januárový deň roku 1943 1. čs. poľný prápor odišiel na front a vyznamenal sa v bojoch pri ukrajinskom meste Sokolovo (8.–13. 3. 1943). Bol to náročný krst ohňom a krvou. Československí bojovníci prejavili nezvyčajné hrdinstvo, za ktoré 85 mužov poctili najvyššími sovietskymi vyznamenaniami. Kapitánovi Otakarovi Jarošovi ako prvému zo zahraničných občanov posmrtné udelili titul Hrdina Sovietskeho zväzu. Odvážne bojovali podkarpatskí Rusíni, ako Ivan Lenišinec, Jurij Kurin, Michal Horovský, Fedor Derbaľ a desiatky ďalších podkarpatských Rusínov.

Priniesli aj ďalšiu obeť – na Fond ozbrojených síl ZSSR odovzdali svoje skromné úspory – 186 tisíc rubľov na výrobu tankov a lietadiel. Jeden z tankov vyrobený z týchto finančných prostriedkov dostal hrdý názov „Podkarpatský partizán“ – neskôr víťazne prešiel ukrajinské stepi, zdolal karpatské priesmyky, podobne ako jeho osádka horel v ohni, bol poškodený, ale po oprave nakoniec došiel víťazne do Prahy.

Z 1. čs. poľného práporu v máji 1943 v Novochopersku sa začala budovať 1. čs. samostatná brigáda v ZSSR. Prevládali v nej podkarpatskí Rusíni, ale vstupovali do nej v hojnom počte aj volynskí Česi. Ako uviedol jej prvý veliteľ L. Svoboda v knihe „Od Buzuluku do Prahy“, 8. mája 1943 zo 1468 príslušníkov tejto brigády bolo až 1366 „Podkarpátcov“, t. j. 95 percent zo všetkých vojakov a dôstojníkov.

Na front 1. čs. samostatná brigáda odišla v septembri roku 1943. Postupovala cez spustošenú Ukrajinu, všade videli nekonečnú skazu a utrpenie jej obyvateľov – nemeckí vojaci spálili ich obydlia, zničili úrodu, čím ich obrali aj o najskromnejšiu obživu. Dozvedeli sa aj o tragédii transportu pri osade Jachnivka, v ktorom sa premiestňovali delostrelci s technikou. Veliteľ transportu pre svoju neskúsenosť vydal 12. októbra 1943 rozkaz zakazujúci vojakom vyjsť z vagónov. „Junkersy“ na transport zhadzovali bomby a zahynulo 54 bojovníkov, približne toľko bolo aj zranených. Dlhý je zoznam mien, ktorí tam zahynuli – Vasiľ Antal, Michal Bohdan, Jurij Homonaj, Vasiľ Dohanič, Michal Illjaševič,

Foto archív autorky

Hrdinstvo prejavili aj príslušníčky 2. paradantnej brigády 1. československého armádneho zboru v ZSSR, medzi ktorými boli aj ženy z Podkarpatskej Rusi.

Michal Kučinka, Michal Leheza, Ivan Ňorba, Ivan Petrešenko, Peter Tydir, Vasiľ Fanta, Andrej Cap a ďalší.

Na svitaní 23. októbra 1943 sa samostatná brigáda v ZSSR prepravila cez Dneper. Zrýchleným pochodom kráčali vojaci tam, kde z času na čas bolo vidieť a počuť hrozivé výbuchy. Zastavili sa v lesnom masíve na severozápade od Ljuteža – protivník bol v dosahu asi troch kilometrov. Začali kopať zákopy, pripravovať úkryty pre delá, nákladné autá, kone. Ale najmä zabezpečovať telefonické spojenie s prednou líniou obrany. Dozvedeli sa, že ich brigáda sa dostala pod velenie 38. sovietskej armády gen. K.S. Moskalenka.

Ráno 3. novembra 1943 sa rozpútali ťažké boje o hlavné mesto Ukrajiny. Stovky diel chľbili smrtiace strely, strašný hukot trhal tíšinu a zdalo, že je tu peklo ohňa a výbuchov. 1. čs. samostatná brigáda sa predierala cez kopy kameňov a tehál, nepriateľ sa nechcel vzdať, mesto horelo, ale brigáda úspešne splnila úlohu – v zostave vojsk Červenej armády 6.11.1943 oslobodila hlavné mesto Ukrajiny Kyjev. Za hrdinské skutky 138 vojakov brigády vyznamenali sovietskymi radmi a medailami. Poručíkovi Antonínovi Sochorovi a nadporučíkovi Richardovi Tesaříkovi udelili hrdý titul Hrdina Sovietskeho zväzu, 295 bojovníkov vyznamenali radom Československý vojnový kríž 1939 a ďalších medailou Za odvalu.

Na jeseň a v zime 1943–1944 1. čs. samostatná brigáda, vrátane podkarpatských bojovníkov sa zúčastnila bojov pri Vasilkove, kde smrťou chrabrych padlo jedenásť vojakov z Podkarpatskej Rusi, medzi nimi nadporučík Zhor, rotný veliteľ Nedvidek, vojak Stepan Tuček. Nasledovali boje pri Fastove, Rude, hrdinsky tu zahynul desiatnik Stepan Burtin. Pri Bielej Cervki sa mimoriadne vyznamenali Mikuláš Sidej, Ivan Benčák, Jurij Jovba a ďalší, pri Žažkove, na línii Orativka – Jaškivce padol odvážny rozviedčik z Podkarpatskej Rusi Vasiľ Kampij.

Na jar 1944 na základe memoranda vrchného velenia Červenej armády z 10. 4. 1944 vznikol zo všetkých čs. vojenských jednotiek v ZSSR vyšší zväzok – 1. čs. armádny zbor v ZSSR, jeho základ tvorila najmä 1. čs. samostatná brigáda.

Jeho významnou súčasťou sa stala 2. čs. parabrigáda formujúca sa najprv v Jefremove, neskôr v Proskurove. Prvým veliteľom 1. čs. armádneho zboru v ZSSR sa stal brig. gen. J. Kratochvíl, od 10. 9. 1944 brig. gen. L. Svoboda, od apríla 1945 brig. gen. K. Klapálek.

Treba zdôrazniť, že vojaci a dôstojníci z Podkarpatskej Rusi, ktorí početne prevládali, zostali naďalej občanmi Československa a fakticky i právne boli podriadení vláde Československa, jej ministerstvu obrany a vojenskej misii. Nosili uniformu Československej armády a riadili sa záujmami tejto krajiny, ničím sa neodlišovali od Čechov a Slovákov, asi len svojím rusínskym jazykom.

Ako vojaci 1. a 3. brigády 1. čs. armádneho zboru sa zúčastnili bojov Karpatsko-duklianskej operácie, hrdinsky bojovali za oslobodenie Prešova, Zborova, Bardejova, Ostravy a mnohých ďalších miest Poľska a Československa. Stepanovi Vajdovi udelili titul Hrdina Sovietskeho zväzu, jeho krajanovi Ivanovi Kubincovi Československý vojnový kríž 1939. Tankista Stepan Vajda sa prejavil ako vzorný vojak, bojoval za Kyjev, Rudu, Bielu Cerkev, Žažkov a na Dukle. Nedaľko poľského mesta Tworków jeho život pretrhla guľka nepriateľského snajpera.

Odvážne bojovali tiež ženy. Snajperku Máriu Ljalkovú ako prvú zo žien vyznamenali Československým vojnovým krížom 1939, poctili ním aj sanitárku Nasťu Kurimovú. Aj ďalšie ženy – Eva Kočanová a Sofia Pavlišincová, ktoré zostreli sedem nepriateľských lietadiel, vedúca ošetrovateľka Sofia Haragoničová, spojárky Hafia Hlebová, Jusfina Babičová sú hrdinkami.

Svojím hrdinstvom a krvou podkarpatskí Rusíni pomohli oslobodiť Ukrajinu, Podkarpatskú Rus a Československo, ktorú považovali za svoju vlasť. Nespravodlivo sa k nim zachovali vtedajší poprední politickí predstavitelia ČSR a ZSSR, najmä Stalin, ktorí v rámci rôznych nečestných zákulisných opatrení dosiahli, že Podkarpatskú Rus odtrhli od Československa a pripojili ju k Sovietskemu zväzu ako Zakarpatskú oblasť sovietskej Ukrajiny.

Mgr. MAGDALÉNA LAVRINCOVÁ

Spomienka na vladyku Kyr Slavomíra Miklovša (1932-2011)

Sebavedomý Rusín a gréckokatolík

V júli zomrel gréckokatolícky episkop Križevackej eparchie Slavomír Miklovš. Poznal som ho veľmi dobre, veď som v deväťdesiatych rokoch 20. storočia pôsobil ako vasilijanský kňaz v jeho eparchii v juhoslávskej Vojvodine, v Srbsku. Bol gréckokatolíkom a Rusínom telom aj dušou. Bol hrdý na svoj rusínsky pôvod, vieru i obrad. Neraz hovorieval, a to mnohokrát i príležitostne počas kázne v Prešovskej gréckokatolíckej katedrále, keď za socializmu vysviacil gréckokatolíckych kňazov pre ČSSR:

Som Rusnak a rúgda še za to rěhaňbim. Taky som še narodzil a i keby bula moja macer ciganka, tak bym ju ľubel a počítaval, bo to moja vlasna mac, tak i moja vira i obrad.

Kdekoľvek sa objavil, prinášal so sebou úžasný nadprirodzený pokoj. Keď vošiel medzi nás, napr. na kňazskom stretnutí, zavládla medzi prítomnými vždy netajená radosť, sviatočná pokojná atmosféra. Každý sa k nemu správal ako k vlastnému pokrvnému otcovi. Nikto z kňazov a veriacich sa ho nebál, ale zároveň všetci mali pred ním vždy úžasný rešpekt. Bol prirodzenou autoritou.

Každý deň sa modlieval za svojich kňazov, ktorých vysvätil naozaj neúrekom: pre Prešovskú eparchiu v bývalom Československu (keď za socializmu nemala svojho vlastného svätiaaceho episkopa) ešte dokonca viacej než pre svoju Križevackú (kde bol sídelným episkopom) v Juhozápadí. Modlil sa, plný nádeje, predovšetkým aj za nové kňazské povolania a dobrotivý Boh mu ich stále naozaj aj posielal, takže vo svojej Križevackej eparchii rozprestierajúcej sa na území celej bývalej Juhozápadí mal vždy kňazov akurátne, nie veľa, ale, ako hovorieval, dosť.

Vladyka Slavomír Miklovš v bazilike sv. Petra v Ríme s pápežom Jánom Pavlom II. v júli roku 1996

Pôstnik a skutočný otec pre všetkých

Ako sa približoval deň mojej vysviacky na diakona v juhoslávskom Verbase (10. marca 1991), oznámil mi, že sa mám v čase nadchádzajúcich duchovných cvičení päť dní postiť na obdržanie zvláštneho Božieho blahoslovenia a dodal: *Ja budzem posvic s tebu...*

Často som na to myslel kráčajúc po hrboľatých cestičkách vedúcich pozdĺž mŕtveho ramesna dolného toku Dunaja v Srbsku za doprovodu neuveriteľného množstva komárov, ktorí tu poletovali a znepríjemňovali život všetkému živému. Keď za svojho života vysvätil tak veľa kňazov..., koľko dní sa len za nich napostil, nahľadoval... A to s úmyslom a podľa zásady, že keď Križevacká gréckokatolícka eparchia a sv. Cir-

kev vôbec bude mať naozaj úprimne zmýšľajúcich a v Hospoda Boha veriacich kňazov, bude prekvitať.

Zázrak na príhovor vladyku Slavomíra vo Verbase

V predvečer slávnosti diakonskej vysviacky, keď prívetivé slnko poslednými lúčmi zaplavovalo našu izbu, sme spolu dvaja osamote viac než hodinu preberali program nasledujúceho dňa. Vladyka sedel vedľa mňa a priateľsky mi hovoril mäkkým hlasom: *Pojdžeš za svjatyj prestol... zobereš to a to, pokloňiš še, potom pokadziš pravu stranu prestola...* – ale ja som mal vážne starosti.

Pokračování na straně 14

KRÁTCE ODEĽŠAD

* V letošním roce si (nejen) řeckokatolícká obec věřících připomíná významná výročí bl. **biskupa Teodora Romži**: 100. jubileum narodení a 75 let od jeho kněžského svěcení v Římě. Přední duchovní činitel, československý občan a statečný Rusín zahynul rukou sovětských vrahů v noci na 1. listopadu 1947 ve věku 36 let. V našem časopise jsme tuto osobnost církve i rusínského národa připomněli několika články. Připojujeme informaci, že v Užhorodě se v létě k těmto výročím uskutečnily četné vzpomínkové akce: slavnostní bohoslužby, vědecká konference, koncerty atd. věnované Romžovi památce.

* Básníku a spisovateli **Jaromíru Hořcovi**, dlouholetému předsedovi Společnosti přátel Podkarpatské Rusi, byla 21. 9. 2011 v Letohradě udělena in memoriam **Cena E. E. Kische** za knihu pamětí Poválečné roky.

* V Užhorodě vyšel **sborník českých lidových písní**. Autor sborníku, folklorista a spisovatel Jurij Turjanica k tomu řekl, že „české písně mohou na Zakarpatsku zpívat i malé děti“, neboť jazyky jsou si blízké. Kniha obsahuje 77 písní.

* V pozůstalosti rusínského politika **JUDr. Ivana Parkányiho** nalezla jeho dcera Maria Křížová vedle dalších cenných materiálů zajímavý dokument: rukopisnou poznámku

Rukopis T. G. M.

Boj. dne 14. 10. : vosepim - mna. Sobla soudy, že se mohou být opravy; snak pro Rus mňa křt utvorom nemi, pšakto byh Petrii Hryni. nezark.

T. G. Masaryka, týkající se rusínského znaku. Přetiskujeme reprodukcii Masarykova rukopisu.

* **Po svých rodinných kořenech** na Podkarpatské Rusi pátrá pan Věroslav Stančík z Kroměříže. Podle jeho informací tam žil mezi dvěma světovými válkami nebo těsně po válce jistý pan **Lojska**, pocházející z okresu Bánovce nad Bebravou, jeho příbuzný. Pokud jste člověka toho jména znali či o něm něco víte, ozvěte se prosím na adresu: Stancik.V@seznam.cz

* **Koho zajímají dějiny náboženství** a historie vůbec, jistě přijme s povděkem informaci, že je volně dostupná publikace *Dejiny greckokatolikov Podkarpatska (9.–18. storočie)* Kosice, 2004, 956 stran. Dá se stáhnout zcela zdarma ako pdf dokumenty z internetu na str.: http://spravy.narod.ru/dejiny_greckokatolikov_podkarpatska.html

* **Znáte recepty na rusínská národní jídla?** Pak vás zveme ke spolupráci na přípra-

vě rusínské kuchařky. Neváhejte a pošlete své kuchařské předpisy a podněty na e-mailovou adr.: brezda@centrum.cz. Můžete také psát na adr. Dagmar Březinová, Společnost přátel Podkarpatské Rusi, Dům národnostních menšin, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

* Letos už po sedmé se dne 7. 12. 2011 bude udělovat nezávislá rusínská **Literární cena** rusínským, ukrajinským a ruským spisovatelům Podkarpatské Rusi. Organizátoři zveřejnili letošní kandidáty. Je jich 14, k známým jménům patří např. Michail Kemiň, Petro Midjanka, Michail Roško, Volodymyr Fedinišinec, Pavlo Čučka, Olena Duc-Fajfer, Igor Kerča, Vasil Molnar, Dmitrij Pop, Vladimír Dudaš, Anastasia Dalida. Bližší podrobnosti na str.: <http://www.premija-ru.eu/index.php?razdel=hystory&podrazdel=novaja-versija-sajta.php&lang=ru#golosovanie>, kde můžete také hlasovat pro svého favorita. (ap)

Kniha o životě a smrti

Slovenská historička **Magdaléna Lavrincová** (naši čtenáři ji znají jako autorku historických statí pro náš časopis) se dlouhodobě věnuje období druhé světové války. V centru její pozornosti jsou především jednotlivé osobnosti a individuální lidské osudy, bojoví hrdinové a válečné oběti. Podstatně méně se věnuje velkým dějinným událostem a bitvám. Zajímají ji dramatické, či jímavé příběhy. Vřelým citovým vztahem k trpícím a obdivem k bojovníkům je poznamenána i její kniha **Život zrozený zo smrti** (Bratislava 2011). V několika desítkách publicisticko-literárních textů zde vypravuje o vojácích, partyzánech, o dětech, ženách, věznicích koncentračních táborů, o padlých, popravených i zázračně zachráněných. Zvláštní pozornost věnuje obětem holocaustu.

Autorka shromáždila pozoruhodně bohatý materiál, pečlivě studovala archivy, hovořila s pamětníky, vydala se po stopách svých hrdinů na autentická místa. Metodou práce nezapře novinářku, i když z emočního přístupu k jednotlivým osudům je patrné i její poetické vnímání světa.

Válečné téma a zájem o bojovnický zahraniční (zvláště východní) fronty přirozeně přivedly Magdalénu Lavrincovou také k příběhům Rusínů, kteří se účastnili bojů se zbraní v ruce či prožili pozoruhodný, často výjimečný život. Proto je také řada kapitol věnována právě jim: osudu Vasilu Coky či Stepana Vajdy z Dulové na Podkarpatské Rusi, Michala Pitefa ze Stakčinské Roztoky, Pavla Ciberé – oběti sovětské zvláště atd. Líčí jejich činy

Rozsahem nevelké, ale obsažné epizody ze života bojovníků i obětí jsou silnou výpovědí. Tvoří dramatickou mozaiku, která je cenným vkladem do dějin první poloviny 20. století.

Knihu si můžete objednat na emailové adrese: lavrincova@gmail.com, nebo na tel. 00421 2 45 241 777 příp. 00421 915 761 733.

Města a dějiny

Klub T. G. Masaryka v Užhorodě společně s dalšími tamními institucemi pokračuje ve vydávání reprintů českých publikací z první republiky o Podkarpatské Rusi. K novým příspěvkům série patří knížka **Užhorod, průvodce hlavním městem Podkarpatské Rusi**, kterou zpracoval a v r. 1935 po prvé publikoval městský administrativní rada Petr Sova. Publi-

kace je útlá, ale hutná, pečlivě zpracovaná. Provází návštěvníka zajímavostmi a pozoruhodnými stavbami města, historickými objekty i novou zástavbou, vzniklou už za republiky. Věnuje se také dějinám města, důležitým městským institucím, průmyslu i malebnému užhorodskému okolí, uvádí statistiku o počtu a složení obyvatel atd. Knížku zdobí pěkná obálka – barevná kresba užhorodského hradu od významného rusínského malíře V. Erdélyiho; editor zachoval i dobové inzeráty, které jsou nejen historicky či výtvarně pozoruhodné, ale také výmluvně vypovídají o živém ekonomickém ruchu města, o obchodech, řemeslech, finančních ústavech aj.

Také další knížka této série, **Chust v Mar-maroshi – náčrt dějin hradu a župy** z r. 1937 potěší nejen zájemce o historii podkarpatoruského regionu, ale i ty, kdo se na tato území vydávají dnes. V tomto případě jde především o historickou publikaci, která se obsáhle věnuje dějinám této zajímavé a neklidné oblasti. Z různých pramenů ji sestavil Jan Dušanek. Čerpal z historických pramenů rusínských, českých, maďarských i německých. V závěru připojuje zajímavý text JUDr. Miloše Drbala, vládního komisaře města Chustu o současnosti (tj. o stavu a perspektivách Chustu z pohledu třicátých let).

V řadě sborníků historických pohlednic „Československé stopy na Podkarpatské Rusi“ vyšla už VI. část, věnovaná **Rachovsku**. Krásné a z dokumentárního hlediska velmi hodnotné dobové snímky připomínají např. Státní školu pro zpracování dřeva v Jasíně a tamní turistický hotel, budovu ředitelství státních lesů či pomník T. G. Masaryka v Rachově. Zasluzná a milá edice! (ap)

Jak jsme putovali po Podkarpatské Rusi

Dokončení ze strany 9

Dáváme si vynikající boršč a pak hlavní jídlo, které dostal každý v keramickém hrnečku s pokličkou. A chutnalo to parádně – v hrnečku byly brambory, maso, fazole, paprika, vše zalité řídkou omáčkou. Z hospůdky jsme šli velmi váhavě přes visutý most, který se při chůzi několik lidí rozhoupal na všechny strany. Ovšem když jsme přešli, vstoupili na něj místní kluci a ukázali nám, jak se přes něj chodí svižným krokem, aniž by se mostík rozhoupal. No jo, kdo umí, umí. Spali jsme u řeky, na kraji města.

Pondělí

Ráno jdeme do města. U obchodu s jídlem máme přestávku. Luďa s Honzou šli hledat, kudy povedou naše další kroky. My ostatní prozkoumáváme nabídku zdejšího obchodu s jídlem a nosíme si ven naše úlovky – místní jogurt, čerstvý voňavý chleba, sušená ryba, sýr. Náš největší fajnšmekr na jídlo Aleš přináší naložené sledě – moc dobrá mňamka. Kupujeme i místní destiláty s názvy, které přímo vybízejí k požití a k prožití blaha: Sedm nebes, Devět sil, Balzám. A nesmím opomenout bonbóny. V každém krámku jich mají spoustu druhů.

Jsou čokoládové, s různými náplněmi, vynikající, každý je velmi lákavě balený zvlášť. Kupují se na váhu. Prostě krámeček jsme si dosyta užili.

A to jsme ještě netušili, že půjdeme přes ohromný trh, jak nám oznámila naše výzvědná skupinka. Na trhu se prodávalo ovoce a zelenina, sušené houby, hrnce, zvonky na zvířata, oblečení. Objevili jsme tam k naší obrovské radosti paní nabízející makové a povidlové buchty – velmi povedené. Opouštíme mumraj a stoupáme nad město do vrchů na Kičeru. Cesta se vine loukami, pak smrkovým lesem s krásnou travičkou. Potkáváme zde paní s dvěma malými kluky. Říká, že skoro každý den chodí na houby. Odpoledne jdeme jako podle pohádky: přes hory a dolů – nahoru, dolů, nahoru, dolů. A v kopcích místní sekali trávu (kosou i strunovkou), obraceli a svázeli seno. Chlapi seno vyhazovali do neuvěřitelné výšky na nákladák, který pak jel cestou necestou a my jsme trnuli strachy, aby se nepřeklopil. Když už jsem u těch nákladáků – jsou to pořádné kousky. A řidiči si bohužel vůbec nedělají hlavu, kudy jedou. A tak postupně vyjždějí takové koleje, že mnohde již hrozí urvání spodku nákladáku. Přírodě to na krásě rozhodně nepřidá, o erozi nemluvě.

Již z velké dálky před sebou vidíme bílou budovu, v které by podle pana Brandose měl být hotel Kamianka s restaurací. Spěcháme

Foto: Yvona Tyrolová

Polonina Boržava

k ní, působí na nás jako vábníčka. Usedáme na terasce s výhledem široko daleko a objednáme pivo, kvas a boršč. Aleš s Mírou ještě zkouší místní národní jídlo – tokan, což je kukuřičná kaše s oprázenou slaninou a brynzou. Můžeme ochutnat a závidíme – je to výborné.

Příjemně osvěženi nabíráme na WC vodu a vyrazíme hledat místo na spaní. A Míra nachází přímo luxusní pozemek, na kterém je připravená konstrukce na budoucí altánky. Na konstrukci jsou položeny větve, takže na nás nebude padat rosa a my zde můžeme spát pod širákem. Večer jsme poctivě ochutnávali nakoupené tekutiny.

YVONA TYROLOVÁ
(Dokončení v příštím čísle)

Spomienka na vladyku Kyr Slavomíra Miklovša (1932-2011)

Dokončené ze strany 12

– ... *Potym zašpivaš toten i toten tropar...*, – trafil znenazdajky priamo do čierneho, akoby mi číťal na samom dne v mojej duši.

– *Ale ja neznam špivac...*! – vyhrklo zo mňa, celkom rozrušeného a naplneného strachom.

– *To nič*, – prerušil ma s pokojným úsmevom, – *ta nebudzeš špivac...*, prenikavo sa mi pozrel do tváre a pokračovali sme v programe ďalej.

Ďalší výklad som sledoval už s pobavením. Ukľudnil ma otcovsky absolútnym spôsobom. Viditeľne mi odľahlo, keď som si uvedomil, že mi vladyka dovolil nespievať. Zaplesal som v srdci a svet sa mi zdal odrazu akýmsi svetlejšim-jednoduchším, bol pre mňa zrazu akoby malá-malilinká gombička, ktorá mi spokojne ležala na dlani... Spevu som sa totiž celý svoj život bál najviac. Hudobná výchova a ja sme išli dokopy asi tak ako mačka a voda. Matematika, fyzika a iné predmety som v školách zvládol najlepšie zo všetkých, či to bolo na základnej škole alebo gymnáziu, ale v speve som bol najhorší z najhorších a dokonca "súdržka" učiteľka na základnej škole a vasilijánsky protoarchimandrit (generálny predstavený) v Ríme mi nezávisle od seba dali privilégium, že ja nemusím spievať nikdy (lebo môj "spev" rezal uši).

Onú marcovú noc roku 1991 som strávil spokojne. Spal som sladúčko ako najzdravšie batôľa, za ktoré sa mamka postarala o všetko. Na druhý deň prišiel na vysviacke okamih, že som mal spievať. Dovtedy som žil v presvedčení, že troj pár namiesto mňa zaspieva niekto iný, nestalo sa však, a všetko nasvedčovalo, že to mám zaspievať sám... Celá situácia bola tak zvláštna, že som nemal ani čas sa báť. Krv mi však náhle prenáramnou silou udrela do tváre, pocítil som horúča-

vu až kdesi pri korienkoch svojich vlasov a moje spánky išli puknúť na cimpr-campr od vnútorného tlaku. A tak som sa znenazdajky ocitol uprostred lovu na tigra – ktorým som však bol ja sám a lovcami všetci naokolo. V cerkvi nastalo na zlomok sekundy ticho, všetky oči sa blahosklonne upierali na mňa, mal som už totiž spievať – a veru, že som aj zaspieval (čo mi iné ostalo) pred preplnenou cerkvou – a to, a teraz sa podržte všetci, čo čítate tieto riadky: zaspieval som normálne, ako spievajú všetci ľudia! Prvýkrát a zároveň aj poslednýkrát v mojom živote, lebo už nikdy sa mi to tak nepodarilo. Stal sa zázrak, bolo to tak normálne, že si vtedy nikto vôbec nič nevšimol. Bol to naozajstný zázrak, o ktorom viem len ja a on-vladyka, lebo cítim, že sa za mňa modlil. Ľudia ma v Juhoslávii nepoznali, nevedeli, ba na začiatku ani len netušili o mojom anti-talente do spevu. Odvtedy som bol úplne vyliečený zo svojej fobie a dnes spievam bez problémov, i keď naďalej falošne.

Vráťme sa však znova do Juhoslávie do Vojvodiny: Keď som počas svojej kňazskej vysviacky (8. apríla 1991 v Kule, Vojvodina, Juhoslávia) kľačal vo dverách ikonostasu u ňoh vladyku Slavomíra a mal som vyznať svoju vieru, tj. naspamäť sa verejne pomodliť Viruju, zrazu sa naklonil ku mne a ako vlastný otec mi starostlivo šepol do ucha:

– ... *Znaš Viruju ??*

– ... *Ďe!* – vyhrklo zo mňa úprimne, lebo i keď som ho za bežných okolností vedel, ale v tréme bolo ozajstné riziko, že v prostriedku sólového vyznania sa zaseknem a nebudem vedieť na veľkú hanbu pokračovať ďalej. Vladyka dal rýchlo pokyn obsluhu, aby mi podali otvorenú knihu, pričom obrovské napätie na oboch stranách už dosahovalo vrchol, lebo ja som už začal modlitbu recitovať nahlas za hrobového ticha v cerkvi a srdce mi išlo z hrude vyskočiť a oni náhlivo listovali v knihe, aby našli príslušnú stranu skôr než sa zaseknem. Vladyka prežíval všetko spolu

so mnou, moja hanba by bola jeho hanbou, môj neúspech alebo úspech, jeho neúspechom alebo úspechom.

Vladyka Slavomír Miklovš bol ozajstný svätý človek, bol príkladom naozajstnej lásky k blížnemu a svätosti.

Staral sa o svojich kňazov

– **nielen o dušu, ale i o telo**

Keď vypukla v Juhoslávii v polovici deväťdesiatych rokov 20. st. obzvlášť krutá vojna (Srbi contra Chorváti), staral sa, aby sme ja i so svojím kňazským kolegom spolubratom vasilianom v Monastyre mali čo jesť. Prišli sme totiž do úplne zadlženého monastyra, kde sme nevládali zaplatiť ani obrovský dlh za elektrický prúd (v čase vojnového konfliktu bol až stokrát drahší). Raz nám osobne priniesol 900 nemeckých mariek ako nezištnú pomoc.

Tu mace podporu na caly rok, dobre gazdujece. Bol to obnos z podporného fondu, do ktorého prispievali bohatšie farnosti na udržanie chudobnejších, menej početných.

Vladyka Slavomír prežil vo svojom živote veľa utrpenia, nevďaku, zrady a nespravodlivosti. Ale nevzdával sa. Veril úprimne v Hospoda Boha. Pokoj, duševný optimizmus a vyrovnanosť z neho priam búrili a šírili sa na všetkých naokolo neho. Celým priehrštím ho rozdával do svojho okolia. Odovzdanosť do Prozreteľnosti Božej ho neopúšťala ani na sklonku života, keď v roku 2009 Vatikán prijal jeho rezignáciu a celkom nečakane bol poslaný na emeritný odpočinok.

Bol to vzácny človek a svätec, akého možno dnes len naozaj zriedkakedy stretnúť aj medzi episkopmi. Pochovaný bol 23. júla 2011 v Ruskom Keresture v gréckokatolíckom chráme sv. Nikolaja Myrlikijského Čudotvorca. Vičnaja jemu pamjat!

O. GORAZD ANDREJ TIMKOVIČ,

OSBM, Košice, Slovensko

jvtosbm@yahoo.com www.spravy.narodnu

ZE ŽIVOTA RUSÍNŮ NA SLOVENSKU

* Server www.rusyn.sk prináša návrh věčného obsahu **Zákona o ochraně a podpoře zachování a rozvoje kultury národnostních menšin** tak, jak zvešel z kanceláře místopředsedy vlády SR. Zákon je v paragrafovaném znění, platit by měl od 1. ledna 2012.

* Sdružení inteligence Rusínů Slovenska chystá tři **Setkání u Dunaje**. Hostit je budou Petro Trochanowski (Polsko), Dimitrij Pop (Ukrajina) a Mihail Fejsa (Srbsko)

* Milan Sidor, předseda Krajské rady Sdružení slovenské vzájemnosti v Prešově a člen Mezinárodního slovenského výboru se sídlem v Kyjevě, se v Bardejovských novostech zamýšlí nad původem a historií rusínského obyvatelstva na východním Slovensku. Rusínské vědomí je na rozcestí, dočteme se v obsáhlém matriálu. Pokud se současné generace Rusínů nezmobilizují, hrozí nám částečná nebo úplná **ztráta vlastní národnostní identity a definitivní slovenská asimilace**, soudí autor statě.

* **O rusínském jazyku** a vztahu Rusínů a Ukrajinců píše ve své stati na www.rusyn.sk prof. Juraj Vaňko. Narozdíl od jiných národů

nevyřešili Rusíni v době svého národního obrození v první polovině 19. století ani jednu ze základních otázek své národní existence: tj. otázku národní identity, kulturní orientace, spisovného jazyka, ba dokonce ani svého pojmenování. Proto všechny si všechny tyto nevyřešené problémy museli přenést do století dvacátého, čteme mimo jiné v pojednání.

* Na internetové adrese http://www.rusyn.sk/data/att/6323_subor.pdf je umístěna výsledná podoba **rusínských pojmenování osmašedesátí obcí**, ve kterých se minimálně dvacet procent občanů přihlásilo v roce 1991 k rusínské národnosti. První výsledky letošního sčítání obyvatel, domů a bytů by měly být známé do konce roku.

* Okolí baziliky v Lutíně, kam putují pravidelně tisíce řeckokatolíků a kde je uložena i relikvie blahoslaveného Jana Pavla II., prochází rozsáhlými úpravami. Objekt samotný prošel rekonstrukcí, vedle úprav interiéru vznikla i přístavba. Na svahu u baziliky vznikne (díky evropským příspěvkům) **skanzen přesných maket dřevěných chrámů**, bude jich tu kolem padesáti o rozměrech 1,5 x 1,5 x 1,2 metru.

* 14. ledna příštího roku proběhne v hotelu Holiday inn jubilejní **10. novoroční ples Rusínů**. Organizátoři akce nabízejí firmám možnost spolupráce.

* 13. října se v kině SCALA v Prešově uskuteční koncert nazvaný **Spivaničky moji**. S lidovou hubou Prešovčan vystoupí **Hanka Servická** a její hosté.

* V termínu od 5. do 7. října probíhá v Prešově mezinárodní konference na téma **Zlomové události ve městech středoevropského prostoru a jejich důsledky** (1918–1929). Na uspořádání konference se podílí řada renomovaných institucí ze Slovenska, Rakouska a Česka.

* **Od Rusalá do Jána** – tak se jmenovalo folklórní setkání, které se za velkého zájmu lidí uskutečnilo v Polsku, v obci Zydranovna.

* **Chmelovské Dni chleba** se uskutečnily 12. září v obci Chmelová. Akce proběhla v rámci folklórních slavností Dny rusínských tradic.

* Tradiční **Festival folklóru a tradic** proběhl v Jarabině. Jedním z cílů akce je upozorňovat a uchovávat tradice předků. Přišly stovky lidí včetně potomků zdejších rodáků žijících v Americe. **(top)**

Родный край

Додаток до новинки Podkarpatská Rus (Прага – Пряшів)

Не люб свій народ
зато, же є славный,
але зато, же є твій.

Александр Духнович

Народны новинки на Словакії перед зникном?!

Хто регулярно слідує русиньскы періодичну пресу нелем на Словакії, тот мусив забачіти, же культурно-сполоченьскый тыжденник Русинів Словеньской републіки – Народны новинки за двадцять років своєї екзистенції приіне стовкы інформації і критичных статей із области русиньского руху на Словакії і за ей границями. Зато переживає великий жаль, же того року компететный орган – Уряд влады СР підпорив наши новинки смішноів сумов, конкретно на выдана трех чисел сумов 3 тисяч евр!!! Подля нас, редакторів Народных новинок – то є їх зьявня ліквідація. Але мы ся іщі не здаєме, глядаєме спонзорів і дотеперь ся нам подарьло выдати не лем урядом встановленых 3 числа, але 9!!! Послїдне за помочи фінанції Клары Дубской з Прагы.

Тото саме ся тыкає і двоймісячника – часопису Русин (1990). З того сьме выдедуковали, же на Словакії по 22 роках од „пїжної“ революції комусь зась зачинать вадити плураліта поглядів як неоддумный фактор фунгования так демократичного політичного режіму, як і конштруктивного розвою каждой громады в нїм. Нелем мы конштатуєме, же вываженость поглядів, їх аналітичну інтерпретацію і підложену аргументацію, як і плуралітне назераня на способы ефективного рішаня актуальных проблемів у русиньскій громаді неперерывно гарантують якраз найстаршы русиньскы періодика Народны новинки і часопис Русин, котрый поступно переріс до научно-популярного періодика. На основі дотеперь опублікованых статей од авторів з розлічных країн світа в часописі Русин доволіме собі конштатовати, же русиньска (і нелем русиньска) інтелігенція регулярно выужывала і выужывать сторінки Русина на публікацію оригінальных выслідків своїх бадань з карпаторусиністики, што припомагать формовати автентичный, обективный образ о данім етніку і назначовати ефективные проєктованя єго будучности, як і розвивати характер самого

періодика як неформального і незалежного інформатора на тім полю.

На жадность редакції дофінанцовати періодика пришла од Уряду влады СР строга і високо формална одповідь, яка як кібы в скопированій подобі была послана каждому неуспішному Властно, тым ціду вину і одповідность за „філософію“ тоторічного розділіня штатных фінанцій як кібы зняв зо штатного органу і зошмарив на девять людей, доволіме собі повісти переважно лаїків у сфері русиньской культуры А одповідь на вопрос, чом „одборна“ комісія ся стозожнила зо значно селективным приступом к розділіню штатных фінанцій выдїленых про русиньску культуру, выслідком котрого суть великы диспропорції в обемі придїленых дотаций окремим русиньским народностным субектам, репрезентуючим протилежны погляды на розвоі культуры Русинів, треба глядати праві в зложіно комісії, яку характерізає непропорционале заступліня членів з розлічных оптіков поглядів, бо і мы ся стозожнюєме з поглядом, же в русиньскій культурі ітї людей, котры бы урядниками заоставлены критерії сповняли, што значить, же никака секція, подля нас, не є способна створити будь-яку незалежну комісію. Може то урядници з УВ СР не знають, або може то аж барз добрі знають, і зато того року лем „потихи“ зачали формовати „незалежну русиньску одборну комісію“, в якій были спершу акцентованы выштыкы членове лем з єдної кошаары (*Русиньска оброда на Словеньску* зо своіма колективными членами – *Здружіня інтелігенції Русинів Словеньска, Молоды Русины, Здружіня приятелів ТАД*). Аж по „выраджіно“ уж помалы кінчаючого і зьявню нетранспарентного процесу формования комісії, з якого была цілено вылучена переважна часть русиньских організацій, на жадность незаступеных і неословленых русиньских субектів до того процесу засягла політична партія *Моем-Нід*, котрой номінант Рудольф Хмел є віцепремером

влады СР про людскы права і народностны меншыны, і ініцовала росшырїня комісії о двох своїх номінантів, наслідком чого первістна комісія ся розросла із семох на девять членів. Здасть ся але, же подля Секції народностных меншин УВ СР є выштыко в найліпшій порядку. Подля нас то але в порядку не є. Дало бы ся повісти, же сьме ся стали свідками докінця шкандалозной ситуації: нелем простого высміху штатных урядників, але аж арогантної дегонестації двадцятьрїчної работы многих людей у сфері русиньской культуры, науки, школства, медій, яких днесь досправды сміло можеме означити за одборників на русиньску культуру. Зато сьме того погляду, же русиньска громада через свою інтелігенцію мала бы конечно офіціально на компетентных місцях ясно настолити тот вопрос і офіціально жадати єго конштруктивне і сораведливе рішаня: коли ся скінчать неперестанны пробы штатных урядників дегонестовати або помагати ліквідовати в русиньскій громаді посередництвом квазіодборных комісій того, што за 20 років в нелегких условиях ся лем вдяка жертвенности конкретных людей сформовало і выпрофіловало, і што мать змысел і перспективу? І коли ся конечно перестануть вдяка таким комісіям підпорювати неэффективны і непродуктивны проєкты, котры Русинів не посувають дотеперь, лем консервують їх як релікт, котрый ся выставлює коли треба – найчастіше почас шедро підпорюваных штатом домінантных проєктів фольклорных фестивалів? Коли штат конечно зачне дбати на професіоналізацію работы у сфері русиньской культуры і маємедій, і так створити условия на формованя досправды одборників на русиньску культуру, погляды котрых будуть релевантны і шыроко акцентованы?

З повїдженного выше, думаєме собі, намісті є логічний вопрос: є русиньскій інтелігенції досправды єдно – што і як ся ту діє і зістане лем пасивным позорователєм ціленої ліквідації выслідків 20-рїчної работы на полю русиньской культуры і русиністики? Є нам єдно, яку перспективу про русиньску культуру на Словакії проєктують квазіодборны комісії з благословлінем штатных урядників?

А. А. ЗОЗУЛЯК

Наталія Канюх – нова лавреатка Премії Александра Духновича

Почас Літературного вечора в рамках 2. річника Меджнародной літній школы русиньского языка і культуры при Пряшівськїм університеті было 24. 6. 2011 урочисто выголошено лавреата Премії Александра Духновича. Тота майвысша в русиньскому літературному світі награда, што її фундує меценат Стівен Чена, а выголошує Карпаторусиньскый научный центр у США, із 1997 рока вручає ся писателям за майліпшыи твір, опублікованный за послїдніх пять років. У сьому році „русиньского Оскара“ присудили Наталії Канюх (нар. 1950) – за книгу поезії „Дом мур брудна рика мост“, што ся указала у новосадському видавательстві „Руске слово“. Премію передала Патріція Крафчік, професор Евергрін Слейт Колідж (м. Олімпія, штат Вашингтон, США).

Наталія Канюх выштудовала югославску літературу на Новосадськїм університеті. Роботу на

полю русиньского красного писменства почала як редакторка літературной прилогы новинок „Руске слово“. Окрем поезії пише есеї, літературно-критичні работы, пєсы про діти а тьж сценарії про радіо і телевізію. В сучасности робить над перекладами і успішно репрезентує русиньску літературу Восеводины (Сербія). „Дом мур брудна рика мост“ – уже друга її поетична збірка. До того опубліковала збірку „Виривок“ (1987). У роках 1985 і 2005 была оцінена премієв часопису „Шветлоєц“.

Книга „Дом мур брудна рика мост“ – то детална фіксація жытя творчої особы у период бомбардованя міста Нови Сад літаками НАТО почас Косовської войны 1999 рока. Є то зеркадло каждоденного страху і выдержкы поеткы, котра ся стала свідком нищєня свого міста. Наталія Канюх безугішности протиставлять пересвідчєня, зятягость і надїю на захованя міста і себе. Як поетка, художній ціль досягає вдяка досконалости поетичной формы, трансформації страху на тугу за гармонію і миром.

Мтр. Валерій ПАДЯК
(Опубліковане в підкарпатськїм
варіанті русиньского языка.)

Vážená Společnosti přátel Podkarpatské Rusi,

tímto dopisem bych Vám chtěla poděkovat za Vaši činnost v České republice a za to, že umožňujete pro nás všechny Rusíny žijící v této zemi, abychom se mohli prostřednictvím časopisu, který vydáváte čtyřikrát do roka, a také prostřednictvím vašich oficiálních webových stránek dozvídat hodně zajímavých věcí o problematice Podkarpatské Rusi a o naší minoritě ve světě. Osobně jsem vaši činnost sledovala na internetu avšak až teď jsem uhradila členský příspěvek a dostávám časopis, kde budu moci, doufám, být informována o všech vašich aktivitách.

Ke svému dopisu přikládám CD, které nese příznačný název Karpaty. Doufám, že při poslechu této překrásné skladby ze dílny TOTA AGENTURA ve Svidníku Vám nahrávka vykouzlí na tvářích úsměv a utvrdí vás v přesvědčení, že Rusíni patří nepochybně k talentované špičce lidí, kteří přispívají – ať už doma, nebo ve světě – ke kvalitní tvorbě, za kterou se nemusí stydět.

Mgr. Tatiana Humeníková

Paní Humeníkové děkujeme za krásný dopis i CD. Určitě ho použijeme při některé z našich akcí. (red)

Vstupuji mezi krajany

Dobry den, posílám slíbenou přihlášku do Společnosti přátel Podkarpatské Rusi. Jsem potěšen vstupem do kolektivu svých krajanů – myslím, že to tak mohou říci – krajanů země, kde se narodila moje matka a kde působil její otec – školní inspektor a známá osobnost Podkarpatské Rusi Anatolij Guljavič.

Mgr. Oldřich Pospíšil**Výzva ke spolupráci: hledám informace o cikánské škole v Užhorodě**

Připravuji zpracování dějin první cikánské školy v Evropě, která vznikla v roce 1926 v Užhorodu na Podkarpatské Rusi. Našel jsem již mnoho dobových článků v různých časopisech a novinách, v archívech, ale dějiny školy jsou stále málo známé z hlediska pedagogického. Potřeboval bych svědectví pamětníků, zda mají doma dokumenty, týkající se této školy, která existovala prokazatelně do roku 1938. Prosim, kdo máte doma cokoli, co se váže k této škole – fotografie, dokumenty, pomůcky, vzpomínky na učitele A. Šestáka, M. Tomčanyho a M. Cinkovského, na absolventy školy atd., pošlete informaci do redakce časopisu. Pomůžete odhalit opomíjenou, ale zásadní etapu poznání dějin vzdělávání Romů v Evropě.

Děkuji všem, kteří se ozvou nebo alespoň tuto výzvu rozšíří dále.

**Prof. dr. Karel Rýdl, CSc.
Univerzita Pardubice****Časopis ako vždy som celý prečítala**

Posledné číslo časopisu (2/2011) som ako vždy celý prečítala. Je zaujímavý, najmä spomienky, ako vznikali prvé čísla časopisu. Už oslávite 20. výročie! Ja len ľutujem, že som o ňom skôr

nevedela, lebo som mohla s Vami aj skôr začať spolupracovať. Prajem Vám všetko dobré a najmä veľa elánu pri príprave ďalších čísiel Podkarpatskej Rusi.

Magdaléna Lavrincová, Bratislava**Znáte podrobnosti o měnové reformě?**

Obracím se na Vás s prosbou, zda mi můžete pomoci nebo poradit, kam se mám obrátit v této záležitosti: Potřebuji zjistit, v jakém poměru byla provedena měnová reforma na Podkarpatské Rusi po obsazení Maďary v roce 1938. Ptal jsem se již na několika místech, ale nikde o tom nic nevěděli, neměli žádné informace. Až mě napadlo, že by mohl být někdo z pamětníků ve Společnosti přátel Podkarpatské Rusi, který by něco mohl vědět.

Za brzkou odpověď předem děkuji.

Ladislav Závodník, Opava**Красный день русини!**

Тепер перед пар годинами скинчило считанье люди и битов и я в колонци материнский йазык написав „русинский.“

Не так давно то ши небыло можне. Наш язык небыло можне увести. И я того прожил.

Ой як легко побисодовати руснацки кидь ся стритнете с краямом а иши ту в чехах, а як то потишит. Но кидь хочете кусок з того написати, то уж промене великий проблем. Иши никда во своим материнском языке неписал, просто небыла возможность и небыло кде.

В чехах нежиро од своего народа и на свий родный край, на своих близких никда не забуду. И не забуду нигда на то, што ми ньанько и мамка од зачатку мойго дитства кладли на сердце. Твий дидо,твойи родиче и ты сыну - русин быв и будеш а на то не забудай!

Тоди была така политичка мода, шитки йеме украинци а жадны русини несут.

Валал ся бурил, родиче перестали посилати дити до школы аж ся стала воля родичов и украинштина перестала учить ся у валали.

С одступом часу я то годночю барз кладни и думам соби што зробили добри же неупослухли наряджия вшеляких тайомников

зробити з них украинцив и переступити на православну виру.

Хочю вирити тому, же уж никда а никде на свити ся подобне веди небудут опаковати, абы вам брали ваш матерински язык а вас путили к таким вецям.

Ми русини - а думам же нецигано - любиме свий материнский язык и свий край, кде мы ся народили и споминаме на шитко красне, што сме там пережили.

С великом ласкою споминам на свою бабку, ктору йем обдивовал тоди и обдивую тепер, и кедь уж йе давно не меджи нами.

Она кжду недилью кедьшла до божого дому як она называла брала с собов свою книжку, кде кжду недилью было треба найти справны странки и молиты ся подля них. Кедь йем ся я дома, до той книжки позерал не шитко йем перечитал. Были писане в азбуки, по ани не украински, ани не руски. Тепер знам, же то было старославянски, а же то памятка на Цирила и Метода, котры нам занехали, штобы йеме кончили службы в нашем языке.

А кидь йем си представил, тоди и тепер - як ми говорила -, же до школи ходила лем в зими, бо в лити треба было работи на поли а лем три зими, так ми йе тажко похопиты, кде ся то шитко научила. Знала читати з той книжки, читала словенски а в школи йей учили мадярски. И о преставках мусли говориты мадярски, инак их учитель бил.Споминам, як ми выправляла, як была с иши далшими валалчаними за 2.свитовой войны евакуована к мадярским границам, кде люди того валала говорили лем мадярски, такшла на фару купити сино про кони и пшеницу на муку про люди, а кидь поздравила шумни по мадярски, так шитки йей просили: науч и нас як йес здравила. Бабка ся фурт при том фигово смяла, протже их учила напр. „йюу регел“, а они здравили так и вечер, протже не знали, же вечер треба было инакше. А на бабку были мадяре милы а с остатными ани неговорили. Была хитра, и кедь худобна а я ся с ньоу барз добре цитив и во ветшом мисти, и кедь сме были семтам в дайки линши рештаураци. Emil Čeremeta
emil.ceremeta@seznam.cz

Pan Emil Čeremeta, jehož pěkné texty psané v rusínštině budeme postupně otiskovat, nám k nim poslal také několik pěkných vlastních fotografií z podkarpatorské krajiny. Tato je jedna z nich.

